

Klub genealogů a heraldiků Ostrava Domu kultury ROH VŽSKG

OBSAH

František Spurný: Vyvrcholení čarodějnických procesů v 17. století a jejich právní aspekty	1
Karel Noga: Moravský šlechtický rod rytířů z Lilče	7
Karel Müller: Zapomenuté městečko — Oldřišov	12
Z heraldikova zápisníku — Miroslav Pavlů: Renesanční pamětní deska z bývalého Horního dvora v Kobylí	13
Do Vaší knihovny	16
Z činnosti klubu	18
Příloha — Jiří Stibor: Komentář a rejstřík ke knize naučení a výpovědi manského soudu olomouckého biskupství z let 1639—1709	

Adresy autorů:

PhDr. František Spurný, CSc., Evaldova 12, 787 01 Šumperk
Karel Noga, K. Sliwky 740/35, 739 61 Třinec VI
PhDr. Karel Müller, Státní oblastní archiv, Sněmovní 1, 746 22 Opava
Miroslav Pavlů, Polní 4574/47, 760 05 Gottwaldov 5
Jiří Stibor, Mitušova 63, 705 00 Ostrava-Hrabůvka

ZPRAVODAJ — vydává Klub genealogů a heraldiků Ostrava DK ROH Vítkovic. Řídí PhDr. Karel Müller s redakční radou. Zodpovědný redaktor Vladimír Markl. Grafická úprava Ivo Vrba. Veškeré články, drobné příspěvky a jinou korespondenci zasílejte laskavě na adresu: KGHO, pošt. schr. 217, 729 17 Ostrava 1. Schváleno k tisku odborem kultury NVO č. o 380724387. Uzávěrka č. 35 byla 30. 6. 1988.

Na titulní straně: Kresba k článku M. Pavlů.

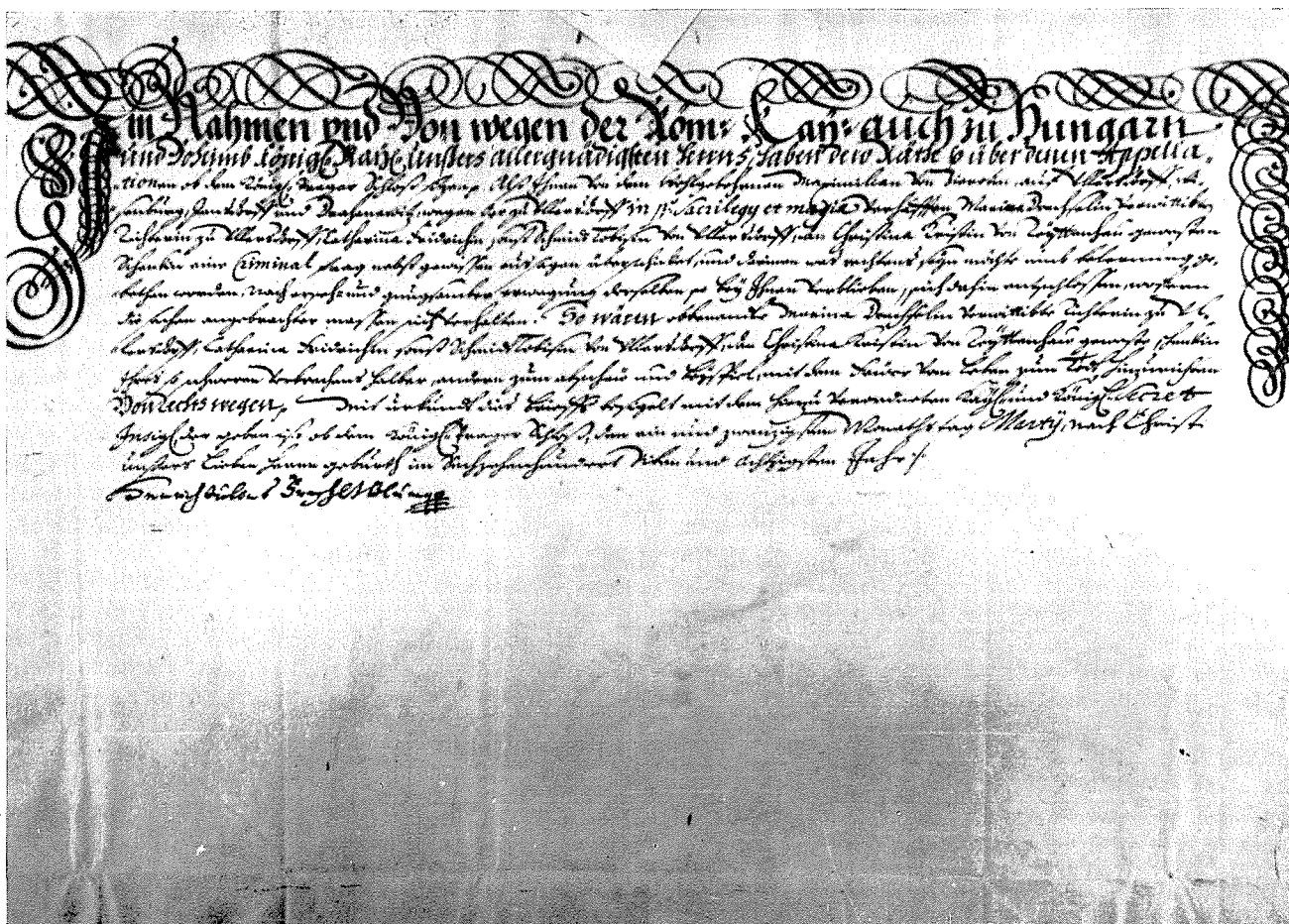
Na zadní straně: Expozice historie hornictví (ke zprávě V. Markla, foto Jaroslav Semecký).

Vyvrcholení čarodějnických procesů v 17. století a jejich právní aspekty

Vzestupný trend čarodějnických inkvizičních procesů, který můžeme sledovat od konce 16. století zejména v německých zemích a který vrcholil po třicetileté válce v druhé polovině 17. století, má několik společných jmenovatelů: během 16. století upevněnou a mezi lidem obecně zakořeněnou víru v čarodějnice a jejich záporné působení na lidi, dobytek, úrodu a majetek, dále záplavu literatury zastánců procesů, která působí negativně nejen na nositele procesů — inkviziční soudce a přísedící, ale i na další vzdělance té doby, zejména však na panovníky a ostatní světské a církevní vrchnosti, a konečně v té době již ustálenou právní praxi v ohledu pronásledování a trestání údajných čarodějníků a čarodějnic. „Taková úplná kapitulace rozumu před nesmyslem je s těžší v jiném úseku kulturních dějin lidstva viditelná“, říká Fritz Byloff, znalec historie čarodějnických procesů. Např. r. 1623 nařídil jinak učený a prozíravý salcburský arcibiskup Paris Lodron obligatorní zvonění po vší archidiecézi po celou svatojánskou noc, aby prý se zabránilo ďábelským rejům čarodějnic, což pak zůstalo v platnosti až do r. 1782.(!) A jak stoupla víra v čarodějnice mezi prostým lidem, je vidět z případu odpůrce čarodějnických procesů je-

zuitského teologa Adama Tannera, který po řadu let působil v Praze. Když r. 1632 zemřel ve vsi Unken u Salcburku a vesničané našli v jeho pozůstalosti mikroskop, považovali jej za „ďáblovo oko“ a postavili se dokonce proti vlastnímu faráři, když chtěl Tannera církevně pohřbít. Uklidnili se teprve, když farář mikroskop otevřel a ukázal jim, že se tam žádný „ďáblík“ neskrývá. Ostatně i tak vzdělaný člověk, jakým byl von Helmont (nar. 1577), jeden ze zakladatelů lékařské chemie, věřil na působení duchů a jeho současník londýnský lékař Robert Fludd, jinak vynikající chirurg, jim dokonce přepisoval vznik nemoci.

A pokud se týče mužů praxe — právníků, kteří se na procesech podíleli, provozovali své řemeslo s ledovým srdcem jako samozřejmost povolání. Řečeno obrazně: u vraždy určoval čin soudce, u čarodějnictví soudce čin. Stále častější byly případy cynických krutých soudců, kteří dokonce pocífovali nad nelidským utrpením obviněných sadistické uspokojení. A fakt možnosti obohatit se na konto provozovatelů procesů, především však na majetku obětí, se stal v řadě případů v kombinaci s pocitem moci nad životem a smrtí lidí v místě procesu tím pravým důvodem jejich vzniku a

Rozsudek smrti nad několika osobami z panství Velké Losiny usvědčenými z čarodějnictví z r. 1687. Foto B. Beilová

dalšího rozšiřování.¹⁾ Prototypem takových čarodějnických inkvizitorů byl i severomoravský inkvizitor František Jindřich Boblig, právem uváděný v tomto smyslu i v základních dílech o evropských čarodějnických inkvizičních procesech.²⁾

Všechny výše uvedené faktory působily též na stávající právní normy, ať již šlo o práva městská, či o zemské zákoníky a trestní (hrdelní) řády, nebo o různé právní sbírky a lexikony. Za všechny uveďme zemský řád hrdelní císaře Ferdinanda III. pro Dolní Rakousy z r. 1656,³⁾ který byl v praxi používán i v našich zemích, především u pražského soudu nad apelacemi. Čarodějnictví je v něm uvedeno v článku 60 mezi nejtěžšími zločiny, hned za urážkou boha, ještě před urážkou majestátu a velezradou.

Paragraf první vypočítává indicie směřované k zatčení, a to když se „nějaký čarodějník nebo čarodějnice na jiné přizná a prokáže to věrohodnými znameními a důkazy“, nebo „když je tu veřejné mínění(!), že ona osoba škodí lidem a dobytku“, či konečně „když nepodezřelí lidé vypovídají, jak a kdo se zakázanými uměními a proroctvími zachází“.

Paragraf druhý pak mluví o způsobu zatčení. Práví se tu, že „když vyšetřováním vyjde najevo, že čin, škoda neb jiné okolnosti, z nichž je dotyčná osoba nařčena, jsou pravdivé, může soudce takovou podezřelou osobu dát zatknout a uvěznit. Musí však přitom dbát zaprvé, že je nutno současně se zatčením provést prohlídku šatů, bytu a domu, zda zatčený nemá čarodějné věci, jako olej, masti, škodlivé prášky, zbraně, lidské kosti, hrnce naplněné nepřístojnými věcmi, čarodějná vosková světla, nebo voskové, jehlicí probodané obrazy, hostie, krystaly, jasnovidná zrcadla, pokyny od zlého nepřítele (tj. ďábla), čarodějnické knížky a podobně. Zadruhé pak má nechat obviněnou osobu prohlédnout na těle katem, zda nemá na tajných místech skryté věci nebo jiná pravá ďábelská znamení.“

Třetí paragraf je věnován indiciím k dotazování útrpným právem. Vypočítává, že mučení smí být použito, když „Za prvé se zmíněné věci nebo znamení na těle naleznou. Za druhé když je tu důkaz, že jiné učila čarodějnictví. Za třetí když někomu hrozila očarováním, nebo se ohroženému tak stalo. Za čtvrté když je ve zvláštním společenství se stejnými čarodějnými osobami. Za páté když se dokáže, že zachází s takovými podezřelými věcmi, slovy a skutky, které jsou čarodějnictvím. Za šesté když se tato osoba v noci v jisté době nenachází v uzavřeném domě a nelze dokázat, kde jinde v této době byla. Potom může soudce po zjištění, že tyto indicie odpovídají, přikročit k výsledku útrpným právem.“

Čtvrtý paragraf je pak katalogem otázek, které má soudce obžalovanému položit⁴⁾, a to: zda nemá spojení se zlým nepřítelem (tj. ďáblem), jakého druhu, kdy se to stalo, v které době, zda písemně nebo ústně, na kterém místě, při které příležitosti, zda přitom někdo byl, kde tato smlouva je a jaká má znamení, co jí k tomu přivedlo, zda provozovala čarodějnictví, jakým způsobem, jakými slovy nebo nástroji se tak stalo, jak často, na kterých místech, kdy, proti komu, komu tím uškodila a jak moc, zda očarovane osobě může opět pomoci, od koho se čarování naučila, jak k tomu přišla, zda opět naučila čarovat jiné, koho, jakým způsobem atd.

Dále se v tomto paragrafu sice praví, že se soud má na příslušných místech přesvědčit, zda znamení a věci na oněch místech se podle výpovědi nalézají a zda ony škody, které byly lidem a dobytku údajně

způsobeny očarováním, se zakládají na pravdě, dokonce se tu mluví o tom, že „**na pouhém přiznání, které se nezakládá na skutečnosti, nelze stavět**“. Musí být též uváženo, zda přiznané věci jsou čarodějnictvím. Podle toho pak má být vyměřen trest, který určuje pátý paragraf: „Potom na pravé čarodějnictví, když se dělo s výslovným nebo srozuměným spojenectvím se zlým nepřítelem, byla tím způsobena škoda lidem, nebo na ty, kteří se odřekli křesťanské víry, oddali se zlému nepříteli, s ním obcovali nebo se tělesně spojovali, i když jinak nikomu nezpůsobili škodu, náleží trest ohně, který za určitých okolností a když škoda nebyla velká, u kajících lidí může být zmírněn předcházejícím stětím...“

V závěrečném šestém paragrafu se vypočítávají přitěžující a polehčující okolnosti. K prvním patří mnohonásobná zloba, dlouhá doba provozování čarodějnictví, velká, zvláště chudým lidem, vrchnost, rodičům neb pánům způsobená škoda, nebo když někdo k tomu využil a svedl druhé a když k tomu bylo zneužito hostie. K druhým pak náleží to, když dotyčná osoba ještě předtím, než byla obžalována a zatčena, činila pravé pokání.

Dával tedy i tento, jinak tvrdý a v ohledu čarodějnictví přímo nesmyslný trestní řád soudcům určitou možnost, aby jednali uvážlivě. Ovšem ono upozornění, že na pouhém přiznání, když se nezakládá na skutečnosti, nelze stavět, nebylo, jak ukazují např. severomoravské procesy, vůbec bráno v úvahu. Stejně tomu bylo i u článku 39, který mluvil o používání tortury a stanovil, že v zásadě nesmí být nikdo na základě jednoho udání víc jak jednou dotazován útrpným právem. Maximálně pak směl být obviněný podle tohoto hrdelního řádu mučen třikrát (při odvolání přiznání, nebo jde-li o tzv. „tvrdé lidi, kteří muka tak nepociťují“). Víc jak třikrát nesmí soudce nikoho nechat mučit, naopak ten, který mučení třikrát přestál, má být propuštěn, protože se prodělaným mučením dostatečně očistil z indicií. Rovněž se zde stanoví, že různé stupně mučení nesmějí být použity v jeden den, že je nutno, aby se mučený zotavil. Ostatně ani článek 100, který připomínal, že soudit mají jen ti, kteří jsou znalí práva a zkušení v kriminálních záležitostech, byl mnohdy brán v úvahu jen s přivřenýma očima, jak ukazuje opět příklad severomoravského inkvizitora Fr. J. Bobliga, nedostudovaného právníka, který kromě čarodějnických procesů žádné jiné zkušenosti v kriminálních záležitostech neměl. Naopak, i tato, pro čarodějnické inkvizitory přímo ideální zákonná norma, byla jimi hrubě porušována v neprospěch obviněných.

Zmíněná Constitutio Criminalis Ferdinanda — CCF, jak se hrdelní řád Ferdinanda III. z r. 1656 také nazýval, pak byla vzorem ještě pro tzv. Nové útrpné a hrdelní právo Josefa I. pro země koruny české z let 1707—1708, označované potom jako Constitutio Criminalis Josephina, krátce jen Josephina.⁵⁾ A ještě v Heymenově právním lexikonu z r. 1738 se čarodějnictví dělí na takové, které je na základě spolku s ďáblem, a na to, které je bez ďábelského paktu. Trest u prvního je upálení, u druhého pouze(!) stětí. Šlo tedy o výklad oproti původním normám, především Carolině⁶⁾ podstatně změněný, poplatný teologickým pojmům doby. Trestní právo se totiž cítilo být nejen povoláno k tomu chránit společnost, ale být i orgánem božské spravedlnosti. Horlivost platila víc než osvícenost a nepředpojaté rozhodování. Právnick nepátral po možnos-

tech čarodějnictví, držel se jen zákoníku a spekulativních teologických výkladů.

Jestliže již v prvním období vlastních čarodějnických procesů do konce 16. století byly jejich hlavním dějištěm německé země, pak v druhém, vrcholném období, od konce 16. do konce 17. století, tu procesy po všech stránkách — množství, masovosti a v neposlední řadě i krutosti — získaly smutný primát. Tak v trevírském kurfiřtství byly v důsledku čarodějnické inkvizice na sklonku 16. století vyhlášeny celé vesnice a zdejší vinice, jak poznamenává soudobý kronikář, pustly. V malém knížectví fuldském přišlo v l. 1603—1605 při honu na čarodějnice o život přes 350 lidí, v Bamberku bylo v l. 1625—1630 upáleno přes 600 čarodějnic, ve Würzburgu v téže době dokonce přes 900, a to i dětí ve věku 10—12 let, v Quedlinburgu bylo za jediný den v r. 1589 upáleno dokonce 133 čarodějnic. O řádění inkvizitorů počátkem 17. století v městě Nördlingen poznamenává kronikář, že v „tom roce šel rozum ve městě na procházku“.

V druhé polovině 17. století se procesy jakoby posunuly na sever, v l. 1660—1680 řádily v Hesensku, ve Württembersku, v Durynsku, Holštýnsku a v Sasku. I zde se nakonec obětí procesů stávali především zámožní lidé, a to i šlechtického původu. Vždyť z čarodějnictví byla dokonce obviněna i vévodkyně z Wolfenbüttelu. Bylo to logické: u řady soudců nešlo zdaleka o nějaký náboženský fanatismus, ale mnohem spíš o pohnutky ryze praktické, především o bezmeznou ziskuchtivost, spojenou navíc s vědomím moci a dosti často i se sadismem. Takovým byl počátkem 17. století Balthasar Ross ve Fuldě, chladnokrevný zločinec, vyděrač a podvodník. Vždyť za pouhé tři roky si na procesech nahlíbal přes 5 000 zlatých. Byl také jedním z mála inkvizitorů, který byl nakonec zatčen, obžalován z podvodů a vydírání a po třináctiletém věznění byl stát. Mnoho se od něj nelišil jeho trevírský současník Petr Binsfeld, či o něco mladší Heinrich Schultheiss z Paderbornu, masový vrah a kořistník, u něhož přitěžující okolností bylo navíc to, že šlo o doktora světského a církevního práva, jehož tiskem vydaná obšrná instrukce pro inkviziční soudce z r. 1634 jde v řadě případů dál než pověstné „Kladivo“.6) Stačí uvést, že prohlašuje, že když někdo z přisedlých se odváží opovnovat čarodějnickému komisaři, je také čarodějníkem. Podle něho a dalších „teoretiků“ čarodějnických procesů již důvod, že byla čarodějnicí způsobena údajná škoda, úplně mizí, stačí tzv. spolek s ďáblem. Stále častěji se objevuje instituce cestujících čarodějnických komisařů, jako byl jiný masový vrah, Franz Buirmann.

V alpských zemích, kde čarodějnické inkviziční procesy vyvrcholily rovněž ve druhé polovině 17. století, měli němečtí inkvizitoři své protějšky zejména ve dvou štyrských soudcích, Wolfu Lorencovi Lämpertischovi a Johannu Wentseisenovi. V případě posledně jmenovaného šlo o pochybného městského písaře, který měl na svém kontě už aféru kvůli úplatkům a aby opět nastoupil cestu kariéry, dal se k dispozici štyrské vládě jako čarodějnický soudce. Jeho krutost a ziskuchtivost uvrhla celá města a kraje do zoufalství. Šla tu tak daleko, že i císař Leopold, za něhož došlo k největšímu rozšíření čarodějnických procesů v habsburských zemích, byl nucen v případě jednoho procesu v r. 1679 nařídít dolnorakouské zemské vládě, aby zbývajících čtyři mučené oběti (další během mučení zemřely) propustila a aby soudce byl pokutován. Současně nařídil, aby u čarodějnických procesů byli napříště ko-

misaři jmenováni jen vládní radové, aby se zabránilo výstřelkům patrimoniálních a městských soudů.

Od 80. let 16. století roste i počet případů a obětí čarodějnické pověry v českých zemích, a to především v jejich okrajových, převážně německým obyvatelstvem osídlených částech. V českém vnitrozemí zůstávají obvinění z čarodějnictví sporadická. Zasluhu na tom mají i Koldínova městská práva⁷⁾, která považují čarodějnictví za zločin pouze tehdy, byla-li způsobena škoda⁸⁾, a konkrétně uvádějí travičství. Takovým byl ostatně chrudimský případ z r. 1587, kdy pro čarodějnictví byla zaživa zahrabána manželka mlynáře Vaňury a tři její společnice skončily na hranici; ve skutečnosti šlo o to, že otrávila svého starého muže a ony tři ženy jí opatřily jed. Údajný čaroděj, statý r. 1593 v Kutné Hoře, byl vlastně zlodějem, podobně jako rokcanský Jakub Kulhavý, upálený r. 1591, z něhož se navíc vyklubal i žhář. Obdobného charakteru jsou i jednotlivé případy z Pardubic (1589), Dobrušky (1591), Tábora (1591), Chlumce nad Cidlinou (1596 a 1606), Nymburka (1596). K jedinému většímu čarodějnickému případu v českém městě došlo v l. 1604—1607 na Nymbursku. Zde však byla hnací silou především snaha majitele panství Jindřicha z Valdštejna, známého intrikána, zbavit se svého bývalého pomocníka Jana Mandelíka, který příliš mnoho věděl o jeho nekalých machinacích.⁹⁾ Na druhé straně se setkáváme s tím, že obviněná osoba byla ve sporných případech osvobozena, nebo vyměřený trest byl opravdu mírný. Tak jistá vdova z Kouřimi, která chtěla čarodějným lektvarem zabránit sňatku své dcery, byla, neboť nedošlo k újmě na zdraví, r. 1609 osvobozena, a jeden mladík z Kolína, který se „přiznal“, že se upsal ďáblu, byl pouze odsouzen k tomu, že při nedělní mši musel během kázání stát pro výstrahu ostatním věřícím na stupních oltáře. Zřejmě, jak soudcové správně rozpoznali, šlo o určité poblouznění, asi obdobné, k jakému došlo v případě některých žáků pražských jezuitů v r. 1644, který naštěstí skončil jen jejich napomenutím a výpraskem.¹⁰⁾ Rozumně se zachovali i plzeňští konšelé, kteří r. 1660 z čarodějnictví obviněného zloděje dali pouze vymrskat z města. Obdobně učinili i v případě jistého Veverky konšel z Mšena. Byl tedy v ohledu pronásledování čarodějníků a čarodějnic v českém vnitrozemí i v druhé polovině 17. století celkem klid, zachované prameny mluví pouze o třech případech ze 60.—80. let 17. století, kdy došlo k potrestání na hrdle; šlo však o kriminální zločince (zloděje a vrahy), v jejichž případech bylo čarodějnictví vlastně spíš násilně přisouzeným vysvětlujícím motivem.

Častější byly čarodějnické procesy v německém pohraničí, například v Chomutově bylo v l. 1579—1615 upáleno přes 40 údajných čarodějnic a s dalšími případy se setkáváme na přelomu 16. a 17. století i v některých dalších městech Podkrusnohoří, tedy v oblasti, která již ležela v bezprostřední blízkosti čarodějnickou pověrrou silně postiženého Saska. Otřesným případem lidové pověřivosti je případ z Božího Daru, kde byl r. 1623 tamní hrobník i se svou ženou ubit rozvášněným davem jako údajní čarodějníci. Krutý byl i osud abertamské hrobnice a její dcery, které byly o deset let později upáleny proto, že prý na městečko přičarovaly mor.

Obdobně tomu bylo i na Moravě a v Opavském Slezsku. Proti několika ojedinělým případům z českého vnitrozemí (Olbramovice 1581, Jevišovice 1582, Letovice 1592, Kostelec u Kyjova 1592, Velehrad 1616, Břesov-

více 1637, Vávrovice 1653, Prostějov v 60. letech 17. století a další¹¹⁾, z nichž ovšem jen některé skončily tragicky — popravou, stojí početnější řada procesů v německých oblastech a městech země, například na Novojičínsku a Místecku v 80.—90. letech 16. století¹²⁾ a na Fulnecku v 80.—90. letech století následujícího, ve městě Šternberku [1601, 1631], na Bruntálsku [1622] a Krnovsku [1638 — tehdy se tu stalo oběťmi čarodějnické pověry dokonce 8 žen, 1653, 1654, 1662 a 1674].

Ovšem za klasické masové čarodějnické inkviziční procesy v českých zemích můžeme označit až procesy slezské a severomoravské. První z nich začínají již v r. 1622, na počátku třicetileté války, v době, kdy na Jesenicku řádil velký dobytčí mor. Vypukly v dnešním městě Jeseníku (tehdejším Frývaldově), kde pastýř Mikuláš Schmied obvinil na smrtelné posteli svou ženu Barboru z čarování a travičství. Ta pak obvinila na mučidlech dalších pět žen a ty opět další, z Jeseníku, České Vsi, Lipové, dokonce až z Horního Údolí na Zlatohorsku, takže do jesenických čarodějnických inkvizičních procesů, prováděných biskupským advokátem Johannem Grosserem, zřejmě poučeným procesy v přilehlých německých zemích, a dvěma městskými soudci, bylo vtaženo již v této první vlně slezských procesů 35 žen.¹³⁾

Druhá vlna těchto strašlivých procesů, která postihla hlavně Nisu a dnešní Zlaté Hory (dřívější Cukmantl — Edelstadt) s okolím, se zvedla r. 1636 a trvala s menšími přestávkami až do konce třicetileté války. Jejich hlavním aktérem byl biskupský komorní prokurátor v Nise dr. Martin Lorenz, jeden z oněch typických kořistnických a sadistických čarodějnických inkvizitorů, jakých se pohybovaly v německých krajích desítky. Kolik obětí přišlo v této vlně o život, nevíme, šlo však pravděpodobně o několik set (někteří autoři mluví o víc jak tisíci obětech), vždyt knížecí vláda vydala r. 1639 dokonce příkaz k postavení speciální spalovací pece v Nise „ke spravedlivému popravování ďáblových přívrženců, čarodějnic a zloduchů.“ A Lucca ve svých Slezských pamětihodnostech dokonce píše, že jen ve Zlatých Horách bylo objednáno 8 katů, kteří měli plné ruce práce s upalováním a stínáním.

A to nejstrašnější vlna procesů Slezsko teprve čekala. Vypukly v r. 1651 a zasáhly především dnešní Jeseník, Zlaté Hory, Nisu a Gluchoazy. Jen během 6 měsíců bylo státo a upáleno 58 osob a v tomto i příštím roce bylo jen z Jeseníku a jeho okolí popraveno 109 osob, celkem prý na 250, pravděpodobně však daleko víc. Efektivním iniciátorem procesů oněch dvou let byl se souhlasem zemského hejtmána hraběte Jiřího z Hodic biskupský prokurátor z dnešní Nisy Ferdinand Zachar, „důstojný“ Lorenzův nástupce, a jeho pravou rukou se stal později smutně proslulý velkolosinský a šumperský inkvizitor František Jindřich Boblig. Jakýmsi epilogem pak bylo odsouzení posledních tří slezských obětí z Domášova u Jeseníku (dnes Bělá pod Pradědem) v l. 1683—1684, tedy v době, kdy se vlna procesů již přelila přes hřebeny Jeseníků na jejich moravskou stranu.¹⁴⁾

Právní normou užívanou ve Slezsku byla Carolina, jak jasně vyplývá ze znění jednoho ze čtyř zachovaných rozsudků ze zlatohorských procesů v r. 1640: „Jelikož Anna Sigelová, Barbora Zimpelová, Marie Golzová a Barbora Glözerinová se provinily nejohavnějším hříchem zatraceného čarodějnictví, toto také na základě obvyklé učiněné konfrontace samy přiznaly, že

se těžce provinily proti svatým příkázáním božím, že na svého tvůrce, vykupitele a spasitele zapomněly, jeho a jeho svatých se zcela zřekly a je zapřely, naproti tomu pekelnému zlému Bolandtovi se zcela a úplně tělem i duší oddaly, také s jeho ďábelským duchem lehkomyslně a nelidským způsobem častěji tělesně se oddávaly, svým bližním škodily v živobytí a co k tomu náleží. Proto mají být zmíněné čarodějnice (Maleficia Persohnen) podle právních ustanovení, totiž Karla V. trestního hrdelního řádu příští pátek, tj. 31. dne stávajícího měsíce srpna ohněm, druhým k odstrašujícímu příkladu, ze života být sprovoceny podle práva.

Usneseno Nisa 25. srpna 1640 Joachim Bess, sv. p. m. p.“

Celkem bylo na základě oněch čtyř rozsudků upáleno 16 žen a podle dochovaného vyúčtování bylo od manželů oněch nešťastnic vybráno 490 tolarů, z čehož městská rada obdržela 154 tol. 35 gr. Na své si přišel i kat Georg Hillebrand z Nisy, který dostal královskou odměnu 85 tol. 18 gr.¹⁵⁾ Na zbytku se pak vydatně podílel zemský hejtmán Jáchym sv. pán Bess, horlivý zastánce procesů. Není divu, že zlatohorská městská rada horlivě protestovala proti tomu, aby byla na návrh horního hejtmána postavena pec na upalování čarodějnic v Heřmanovicích, vždyt by jí unikly zmíněné příjmy. Naopak, aby náklady spojené s procesy byly pro jejich provozovatele — město co nejmenší, dalo se odsuzování a upalování takřka na běžícím páse, nežádka uplynulo od zatčení do popravy stěží 10 dnů.⁽¹⁾ Mezi oběťmi pak nacházíme především nejzámožnější lidi v kraji. Tak v Jeseníku byly v l. 1651—1652 upáleny všechny manželky radních a čtyři z nejbohatších mužů města.

Stejný obraz poskytují i severomoravské velkolosinské a šumperské procesy let 1678—1694, kterým padlo za obět 56 lidí na severomoravských žerotínských panstvích a 48 v městě Šumperku. Obdobně jako u procesů slezských šlo až na první tři oběti — žebračku, porodní bábu a mlynářku z horské vsi Vernířovic — o nejzámožnější lidi na zmíněných panstvích a v městě Šumperku. Právem je proto hlavní postava těchto procesů „inkviziční ředitel“ František Jindřich Boblig, jinak nedostudovaný právník, hospodský a pokoutní advokát, který se bohužel mohl opírat o autoritu pražského soudu nad apelacemi, konkrétně jeho sekretáře Jakuba Weingariena¹⁶⁾, velkého obdivovatele proslulého zastánce čarodějnické inkvizice, profesora lipské univerzity Benedikta Carpowa, citován jako prototyp bezuzdného ziskuchtivce a sadisty.¹⁷⁾ Kdo se jednou dostal do jeho spárů, neunikl, byť mu i zdeformovaný hrdelní řád Ferdinanda III., který tu je subsidiárně používán, dával určitou šanci. Např. bohatý šumperský pláteník Jindřich Pešek byl protiprávně mnohonásobně mučen a i když z něho nevynutili „přiznání“ a měl být tedy jako nevinný propuštěn, dal ho Boblig jako „zvlášť nebezpečného ďáblava spojence, jemuž právě ďábel dal sílu vzdorovat“, zaživa upálit na hranici. Jak to kontrastuje se známým marburským případem z té doby (z r. 1673), kdy manželka kostelníka Lipse, která byla ve srovnání s Peškem mučena jen krátce, se nepřiznala a musela být propuštěna a vyhoštěna z města. Přímo zřůdnou lstivost pak prokázal Boblig při likvidaci svého protivníka, osvěceného šumperského faráře a děkana Kryštofa Aloise Lautnera, nejznámější oběti severomoravských čarodějnických procesů, stejně jako bohatého mydláře Jana Přerovského, za nímž stál jeho bratr, převor královopolského kartuziánského kláštera. Přímo ďábelský cynismus číší i z jeho vlastnoručních

poznámek, jako „S tím ještě budeme mít práci. Bez mučení se s ním nic nesvede“¹⁸), nebo „Zdá se, že má němého ďábla“, neboť se nechtěla při několikanásobném mučení doznat.¹⁹)

Představují tedy slezské a severomoravské čarodějnické inkviziční procesy jak svou masovostí, tak i použitou právní normou (*Carolina a Constitutio Criminalis Ferdinandea*) a zejména pak praktikami i skutečnými pohnutkami inkvizičních soudců výjimečný zjev v českých zemích, přenesený k nám ze sousedního německého prostředí.

Oproti století předcházejícímu došlo v 17. století také k určitému posunu na frontách zastánců a propagátorů procesů na straně jedné a jejich odpůrců na straně druhé. Počet prvých se začíná od počátku 17. století snižovat, bohužel váha jejich hlasů zůstává nezměněna. Zejména pro právníky bylo těžké oprostít se od těchto procesů, které chápali jako právně podložené. Nejvyššího uznání mezi nimi dosáhl a svým vlivem, zejména v oblasti německých zemí a v zemích habsburských, tedy i v českých zemích, působil profesor práva na univerzitě v Lipsku Benedikt Carpzow (1595 až 1666). Na jedné straně náležel bezesporu k nejbystřejším právním duchům své doby, jeho trvalou zásluhou zůstává kodifikace platného trestního práva ve středoevropském právním vývoji, na druhé straně však veškerá právní objektivita končila pro něho u „zločinu“ čarodějnictví. Jeho soudobý obdivovatel P. A. Oldenburger odhaduje, že podepsal na 20 000 rozsudků smrti nad čarodějnicemi. I když jde zřejmě o odhad přehnaný, je jisté, že Carpzow, přísný a horlivý protestant, vychází v ohledu čarodějnictví z katolických pronásledovatelů, jako byl Bodin a Delrio. Podrobně je rozebírá v knize *Practica rerum criminalium* (1635), v níž označuje čarodějnictví jako výjimečný zločin, při němž soudce může opustit pravidla řádného vyšetřování v neprospěch obžalovaného. Protože jde o zločin těžko zjištělný, je možno spokojit se s podezřením²⁰) a vynutit mučením přiznání. Nerozpakuje se tvrdit s nejhroššími sadistickými inkvizitory, že čarodějnictví je pětinasobný zločin a proto zasluhuje trojnásobné mučení a pětinasobnou smrt. Jde tedy daleko za to, co říká *Carolina*. Podobně tomu bylo i u profesora práv na univerzitě ve Frankfurtu nad Odrou Johanna Brunne-manna.

Jejich názory také ovládaly většinu středoevropských univerzit. Právnícké fakulty ve své většině se ujímaly svou autoritou procesů, s vědeckou přesností psaly vyjádření i polemické spisy, jejichž obsah svědčil až o neuvěřitelné míře zaslepení. Bohužel spíš výjimkou byl případ Elsy Schulové z Burkhardsfeldenu z r. 1672, která se díky svému neohroženému obhájci a díky tomu, že přestála bez „doznání“ i nejtěžší mučení, odvolala z rozsudku potvrzeného právníkou fakultou v Giessenu. Dotázaná právnícká fakulta v Mohuči pak prohlásila, že již první mučení bylo protiprávní a že potvrzení rozsudku z Giessenu je zcela chybné.

Na druhé straně roste počet těch, kteří se k čarodějnickým procesům stavějí kriticky, nebo je přímo odsuzují. Z těch nejvýznamnějších, jejichž vliv zasáhl i do našich zemí, uveďme alespoň v časové posloupnosti profesora teologie na univerzitách v Ingolstadtu, Mnichově a po určitou dobu i v Praze, kde byl dokonce kancléřem univerzity, Adama Tannera (1572–1632), známého též jako astronoma, který se ve svém díle *Universa theologia scholastica* (1626) staví proti „démonu čarodějnické pověry“, jak se ho snaží propagovat Delrio.²¹)

V téže době vystoupil proti zastánci procesů Delriovi i profesor kanonického práva na univerzitě v Mnichově a Dillingenu Paul Laymann (1575–1653), a to v díle *Theologia moralis* (1625) a v polemickém právníckém spisu *Processus juridicus contra sagas et veneficos* (1629).

Nejodvážněji se však vyslovil v první polovině 17. století proti čarodějnické inkvizici německý jezuita Langenfeldt, známý spíš pod básnickým pseudonymem Friedrich von Spee (1591–1635), profesor filozofie a morálky v Kolíně nad Rýnem, v Paderbornu, Bambergu a Würzburgu, kde působil i jako zpovědník odsouzených obětí čarodějnické inkvizice, takže ji poznal opravdu důvěrně, z nejtěsnější blízkosti. Z těchto strašných zkušeností vzešla i jeho slavná polemická kniha *Cautio criminalis* (1631).²²) Spee sice nepopírá princip — existenci čarodějnic, ale metody, jakými jsou vedeny procesy proti nim. V 50 otázkách a odpovědích odhaluje, co se při nich vlastně odehrává. Tvrdí kritizuje nevědomost a duchovní nesamostatnost soudců, chtivých hlavně peněz, omezenost a fanatismus duchovních, lehkověrnost knížat, strašlivé mučení a hlavně svévolnost a nicotnost celého průběhu procesů. V tom jde na kořen věci: „Mučení má být plně odstraněno a již nikdy nepoužíváno. Nebo přinejmenším musí být odstraněno vše, nebo jinak zařízeno, co z tortury dělá tak nebezpečné zařízení. Neboť jak je tortury inkvizičními komisaři používáno, je nebezpečím pro všechny nevinné.“ Krásně odhaluje nesmyslnost výpovědí mučených proti dalším osobám: „Buď není čarodějnice a pak žádné čarodějnice na sabatu neviděla, nebo je čarodějnice — služebnice ducha lži — a pak jmenuje nevinné. Nelze tedy mučením odhalovat čarodějnictví.“ Vždyť „Kdyby to mělo pokračovat, byl by konec procesů v nedohlednu, dokud by celá země nebyla liduprázdná.“ I Spee věří na spojení ďáblů, ale vidí je v katech a čarodějnických soudcích.

Na protestantské straně dochází v téže době k obdobným závěrům proti mučení, „které je cizí německému právu, nemá co dělat s přirozeným právem a s křesťanskou láskou k bližnímu“, kazatel Johann Gre-vius. Proti čarodějnické inkvizici a mučení jako jejímu základnímu nástroji se vyslovili, i když jen okrajově, i další slavní duchové 17. století, jako byl francouzský filozof René Descartes, holandský právník Hugo de Groot, jeho krajan filozof Baruch Spinoza, již zmíněný matematik a filozof Leibniz, jakož i náš „učitel národů“ Jan Ámos Komenský. U nich, zejména u Descartese, se školila trojice odpůrců procesů z konce 17. století, kteří předznamenávali konečný vítězný zápas s tímto „duchovním morem“, a to Balthasar Bekker, Nicole Malebranche a Pierre Bayle. Svým dílem „*Verhexte Welt*“ (1691) se teolog Bekker obrátil již nikoliv proti průvodním zjevům, ale přímo proti principu, neboť obrazně řečeno sesadil ďábla z jeho trůnu, na který ho posadila čarodějnická inkvizice. Ďábel podle Bekkera nemá proti Bohu moc a nespočetné rozsudky smrti, které byly vyneseny pro údajné spojenectví s ďáblem, jsou všechny „nespravedlivé, násilné a v rozporu se ctí Boha a Dobra lidí“. K obdobnému závěru došel v téže době ve Francii teolog Malebranche a filozof Bayle.

Byly tedy již v 17. století, v době největšího řádění čarodějnické inkvizice, připraveny ideologické předpoklady pro její zastavení a zrušení. Bylo ovšem nutno sesadit z trůnu nejen ďábla, ale i jeho vyznavače, čarodějnické soudce a jejich pomocníky, zbavit je jejich zbraní: zdeformovaného práva a krutých prostředků je-

ho uplatňování. K tomu však došlo ve většině zemí až v 18. století.

Poznámky:

- 1) Mnohdy inkvizitoři proměnili zámožným obětem trest v pokutu a ty pak musely inkvizitorům platit daň, aby nebyly znovu postaveny před soud, tedy nic jiného než bezostyšné vydírání.
- 2) Viz Soldan-Heppe, *Geschichte der Hexenprozesse*, Lübeck—Leipzig 1938; B. E. König, *Ausgeburten des Menschenwahns im Spiegel der Hexenprozesse und der Auto da fé's*, Rudolstadt 1895.
- 3) Tzv. *Constitutio Criminalis Ferdinandea*.
- 4) Takové katalogy otázek, nazývané též „interrogační schémata“, byly vydávány tiskem i samostatně jako jakési praktické příručky pro inkviziční soudce, a to dokonce v té formě, jak je pak soudcové obviněným kladli, totiž jako otázky sugestivní, obsahující v sobě už žádanou odpověď. Někdy se dělily na tzv. otázky obecné a speciální. (Hovoří o nich např. *Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte*, Bd. 2, Berlin 1878, s. 147—148).
- 5) Viz V. Vaněček, *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*, Praha 1964; též J. Kočí, *Čarodějnické procesy. Z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16.—18. století*, Praha 1973.
- 6) *Constitutio Criminalis Carolina* — německé vydání *Peinliche Halsgerichtsordnung*, Frankfurt 1587; tento hrdelní řád vychází už ze základní „učebnice“ čarodějnických inkvizitorů, z knihy Jakoba Sprengera a Jindřicha Institoris *Malleus maleficarum*, v soudobém německém překladu *Hexenhammer* z r. 1487.
- 7) Práva městská království českého a markrabství moravského od M. Pavla Krystyna z Koldína, Praha 1876, 5. vydání upravil Josef Jireček podle 1. vydání Praha 1583.
- 8) Článek O II. praví „*Magia sive sortilegium, to jest čarodějnictví a všelijaká jiná škodná kouzla, kterážto pokutou meče aneb upálením na pohlaví mužském a na pohlaví ženském zahrabáním aneb též upálením ztrestána býti mají.*“ Částečně to pak konkretizuje článek N XXXVI, který říká, že „*Mordové rozličnými spůsoby aneb prostředkem rozličných příčin se vykonávají, jako trávením, kouzly skrze baby, kteréž truňky z jiných plod vyhánějí, jed skupující lidem ho dodávají, studnice nakažují, rozličnými kouzly lidi suší, dobytky jich moří...* Ti všickni, kdyžby k vyhledání přišli, pokutami podle uvážení účinku jednohokaždého zirestání býti mají.“ Je tedy dokonce soudci ponecháno na vůli, aby trest přizpůsobil velikosti způsobené škody.
- 9) Podrobně viz B. E. König, cit. díla a Fr. Oberpfalcer, *Vyznání na mučidlech. Texty ze starých knih černých*, jinak smolných, Praha 1937.
- 10) Podrobně pražský případ popisuje J. Kočí, cit. dílo, s. 69—81.
- 11) Svým způsobem ojedinělý je případ luhačovický z r. 1667, kde je zaznamenáno, že ženy podezřelé z čarodějnictví byly naházeny svázané do rybníka a ty, které se potopily(!), byly posílány na hrad k mučení. Šlo vlastně o pozdní pozůstatek ordálu vodou, který např. hrdelní řád z r. 1656 výslovně zakazoval.

- 12) Blíže viz V. Prasek, *Organisace práv magdeburských na severní Moravě a v rakouském Slezsku*, Olomouc 1900.
- 13) Nejpodrobnější zprávu o této první fázi slezských procesů přináší R. Zuber, *Jesenicko v období feudalismu do r. 1848*, Ostrava 1966, s. 143—144.
- 14) Celkový počet obětí slezských procesů je dnes vzhledem ke zlomkovitě dochovanému písemnému materiálu nezjistitelný. Podle dochovaných rozsudků 242, počítáme-li střízlivě, že se jich zachovala asi desetina, pak přes 2 000.
- 15) Pro srovnání: za tuto sumu si tehdy mohl koupit již menší usedlost.
- 16) Jan Jakub Weingarten (1629—1701) byl r. 1678, tedy v roce vypuknutí losinských procesů, jmenován německým sekretářem při apelační komoře.
- 17) Soldan-Heppe, B. E. König, K. Baschwitz, *Hexen und Hexenprozesse. Die Geschichte eines Massenwahns*, Mnichov 1966, a další.
- 18) Státní oblastní archiv Opava, prac. Janovice, fond Rodinný archiv Žerotínů — Bludov, sign. XIV 10-31; poznámka se týkala Friedricha Jackwertha.
- 19) Tamtéž; šlo o Sybilu Klapperovou, která byla proti znění Caroliny i CCF ve dnech 14.—23. března 4X mučena, z toho 2X stržena žebříkem.
- 20) Carpoz pro ně užíval speciální termín „*Vermutungsbeweis*“ — důkaz podezření.
- 21) Jde o Martina del Rio (Delrio) (1551—1608), doktora práv, univerzitního profesora a jeho dílo *Disquisitionum magicarum libri sex* z r. 1593.
- 22) Kniha byla vydána poprvé v Rinteln bez udání jména autora a ještě 14 let po Speově smrti překladatel knihy nevěděl, kdo je jejím autorem. To byl také jeden z důvodů, proč se Speovi dostalo tichého odpuštění řádových nadřízených. Pro veřejnost objevil jeho autorství slavný polyhistor, matematik a filozof Leibniz, který o něm píše jako o velkém muži.

Der Gipfel der Hexenprozesse im 17. Jh. und ihre juristischen Aspekte

Der Autor versammelt die bisherigen Resultate der Vorschungen über die Hexenprozesse in der 2. Hälfte des 17. Jhs. und vor allem bietet er den Anblick auf ihre juristische Bedeutung. Er beschreibt eine Reihe dieser Prozesse in Europa, sowie in Böhmen, und widmet seine besondere Aufmerksamkeit dem nordmährischen und schlesischen Gebiete. Er nutzt dazu die wertvollen Materialien aus, die in dem Staats-Gebietsarchive in Opava aufbewahrt sind.

MK

Moravský šlechtický rod rytířů z Lilče

(Příspěvek k neznámým rodům a znakům staré Moravy)

Šlechtický rod původně ze Znojemska. Jeho předkové sloužili ve družině nejvyššího maršálka Království českého pana Jindřicha z Lipé, pána na Moravském Krumlově a později moravského zemského hejtmána, od kterého získali zhruba ve 20. či 30. letech 14. století do dědičného držení vesnici Luleč (okr. Vyškov) vzdálenou 5 km jihovýchodně od Račic, centra velkého maršálkova dominia na Vyškovsku. Poprvé svědčí Bedřich z Lilče na listině z roku 1349.

Tento Bedřich je zřejmě stavebníkem nevelkého rodového hradu vystavěného na skalním ostrohu nad obcí Nemojany vzdáleného necelý 1 km jihozápadně od Luleče. Stal se také zakladatelem majetkového bohatství svého rodu na Vyškovsku; v průběhu 2. poloviny čtrnáctého a první čtvrtiny 15. století držel ve svých rukou vsi Zvonovice, Želovice (zanikly), Tučapy, Nemojany a Královopolské Vážany. Na majetku v Lulči zapsal roku 1417 stálé příjmy dvěma olomouckým klášterům¹. Před svou smrtí (+ 1418) odkázal převážnou většinu svého majetku synu Divovi z Lilče (ZDB XI, 539), který byl manem olomouckého biskupa (získal ves Luleč s hradem i majetky v jeho okolí, vsi Zvonovice, Želovice a mlýn v Tučapech).

Bedřich z Lilče měl podle dosavadního stavu genealogického bádání pět bratrů (Dětoch, Ješek, Smil zv. Hvězdička, Mikeš a Licek) a pravděpodobně též jednu sestru (Annu), provdanou za Prokopa z Podolí. První z těchto bratrů — Dětoch z Lilče — byl v letech 1400 až 1403 manem olomouckého biskupa Jana XI. Mráze a držel ve svých rukou nedaleký manský statek z Podbřežicích. Do roku 1406 měl kromě toho podíl na hradě v Lulči (odprodáný tehdy Bedřichovi z Lilče — ZDB VIII, 373), ovšem po svém sňatku s Alžbětou z Pornic sídlil na její tvrzi v Pornicích (okres Kroměříž). Převážná většina jeho majetku se pak soustředila právě na Kroměřížsku v okolí Pornic, několik platů a nemovitostí měl např. v sousedních Pačlavicích a do roku 1408 též v nedalekých Počenicích. Během bratrovražedných válek mezi markrabaty Joštem a Prokopem „navštívil“ Dětoch z Lilče vesnici Křižanovice (4 km východně od Slavkova), kde podle půhonu pobral všechn dobytek i potraviny, vydrancoval tamější kostel a způsobil místnímu faráři újmu na zdraví a důstojnosti²). Dětoch ovšem podobně nezvané návštěvy zaznamenával též na svých vlastních statcích, tak např. v roce 1407 pohnal Voka mladšího z Holštejna za to, že „mi pobral v Lilči mně i mým lidům dobytek“³). Dětoch z Lilče ztratil své sídlo v Pornicích a s ním prakticky veškerý majetek na Kroměřížsku v roce 1420 (prodáno Heraltovi z Kunštátu) a později se již nepřipomíná. Zda zanechal po sobě nějaké potomstvo, není známo⁴).

Další dva Bedřichovi bratři — Ješek (uváděný někdy také jako Jan) a Smil — sídlili na dvoře v Konůvkách, který spolu s pastvinami a důchody získali v roce 1376 od Viléma z Holštejna (ZDO III, 229). Společně odkoupili v téže roce od Kuníka z Drahotuš zatím spornou

vesnici „Dyebicz“ (Diváky v okrese Břeclav?)⁵) a na obou zmíněných majetcích uzavřeli „spolek“. Zdá se, že Ješek koncem čtrnáctého nebo na počátku 15. století přestal běžně používat predikátu „z Lilče“ a psal se po Drnovicích u Vyškova; jeho bratr Smil Hvězdička z Lilče se v pramenech objevuje ještě v roce 1409, kdy mu Petr Plumlovský z Kravař intabuloval třetinu majetku v Němčičkách a Morkůvkách nedaleko Hustopeč (okr. Břeclav). Tentýž feudál pohnal v roce 1408 rytíře Petra Němečka ze Záhorovic za to, že mu „tvrz jeho obořil sebravše se k tomu ničení s kým mohl nemaje ke mně žádné viny a jsúc spolu u jednéh pánov a z jedné strany“⁶). Mnohá regionální literatura (též Vlastivěda Vyškovska) ztotožňuje postiženou tvrz uvedenou ve Smilově půhonu s lulečským hradem, ačkoli není v záznamu výslovně uvedeno, kterého objektu se přepadení týká. Historické prameny kromě toho mezi držiteli hradu v Lulči Smila Hvězdičku nikdy neuvádějí; v době půhonu byl majitelem hradu prokazatelně Bedřich starší z Lilče, který ho v roce 1406 odkoupil od svých bratrů Dětocha a Liceka a od Bedřicha Motyčky z Lilče (sr. ZDB VIII, 373—375). Takto byly odstraněny jednotlivé podíly, které na hradu vznikly nepochybně na základě uzavření „spolku“ mezi uvedenými šlechtici v roce 1399 (ZDB VIII, 230). Nicméně ani v tomto roce, ani dříve, není Smil Hvězdička jako podílník na Lulči výslovně jmenován. Zcela nepochybně zůstal usazen v severovýchodní části okresu Břeclav, kde se později připomínají také jeho potomci — synové Smil a Budivoj (opět zvaný Hvězdička), kterým připadly Konůvky spolu s majetkem v Němčičkách a Morkůvkách, a dcera Klára, již připadly Diváky. V letech 1417 a 1420 měla tato Klára (provdaná z Říčan) spor o vinohrady patřící k Divákům s Ondřejem a Václavem Ždánskými ze Zástřizli⁷). Ze studia pramenů můžeme usuzovat, že Smil mladší a Budivoj Hvězdička z Lilče zemřeli bez přímých potomků někdy po roce 1420 a všechny jejich majetky zdědila právě Klára z Lilče (ovšem bez Němčiček a Morkůvek, které prodal v roce 1420 Václavu Čihovkovi ze Žeravic ještě Bořivoj z Lilče — ZDB XII, 35). Klára přijala postupně na všechny majetky svého syna Budivoje Kočku z Říčan, takže vladykové z Lilče ztratili na Ždánicku prakticky veškerý majetek. To se později nelíbilo rytíři Karlovi z Lilče (z hostěrádecké linie), který se již v roce 1475 za pomoci zemského práva připojil ke Konůvkám, Bohušicím a vůbec ke všemu, „k čemuž kde Kočka Budivoj právo měl“, tedy i k vinohradům a lesům patřícím k Divákům. Pusté Konůvky se zbořenou tvrzí a stejně tak pusté Bohušice nakonec získal v r. 1481 Karlův syn Licek, ovšem nikoliv výnosem zemského soudu, nýbrž koupí od hejtmána Ctibora Tovačovského z Cimburka.

Kromě již zmíněného Divy měl Bedřich z Lilče ještě další tři syny — Buška, Beštana a Martina a dvě dcery (Ofku a Velenu). Diva z Lilče se stal dědicem převážné části otcova majetku, ale nedovedl s ním přilíš

dobře hospodařit, takže mu nakonec zbyla jen ves Luleč s hradem a biskupské léno v Podbřežicích. Ekonomické nesnáze řešil dokonce zásahy do práv svých příbuzných, např. jeho švagrová Markéta z Rohozova jej v roce 1420 pohnala za to, že „vpadl v mé lidi tu v Lilči a drží mi je, nemaje k nim žádného práva“³). V roce 1424 zastavili vizovičtí cisterciáci Divovi z Lilče pustou ves Jiřikovice (mezi Místřínem a Miloticemi) a požádali ho, aby vesnici znovu osadil lidmi a bránil ji (zřejmě před husitskými vpády) jako svou vlastní⁹). Klášter byl k této specifické „šlechtické emfiteuzi“ zřejmě donucen vnějšími okolnostmi, ale rodina vzala své „správcovství“ v Jiřikovicích natolik vážně, že pozdější opati se museli dožadovat vrácení vsi pod svou jurisdikci dokonce pomocí zemského práva, a přitom vlastně ani nevíme, zda se spravedlnosti vůbec dovolali. Samotný Diva z Lilče měl vždycky tak trochu štěstí. Šťastným uzavřením spolku na Dobromilicích a následným neočekávaným úmrtím svého společníka (Mikše z Lilče) se stal majitelem vsi Dobromilic s tvrzí v okrese Prostějov. Zemřel někdy před rokem 1437.

Divův bratr Karel, sídlící v Královopolských Vážanech, se podobně jako řada dalších vladýků z Lilče podílel na zmatcích v závěru války mezi markrabaty Joštem a Prokopem. V r. 1407 se cítil poškozen rozhodnutím svého bývalého příznivce markraběte Jošta, který věnoval Královopolské Vážany Janu ze Sovince a neohlížel se přitom na Karlovy zájmy. Karel z Lilče Jana ze Sovince na Vážanech jednoduše vojensky přepadl, čímž se podle Janova názoru „provinil proti zemi, městu i proti Jeho Milosti panu markraběti, jenž

mi Vážany dal za věrnou službu“¹⁰). Karel z Lilče přes tuto žalobu své zájmy uhájil a s vědomím markraběte Jošta zůstal v držení Vážan až do roku 1412, kdy je prodal svému švagrovi Artlebovi z Lipiny. Pak se vrátil na svůj majetek v Lulči a žil tam z jeho výnosů a z platů na Drnovicích až do své smrti (někdy mezi r. 1413 a 1415).

Třetí z Bedřichových synů — Beštan — získal v r. 1418 od Divy z Lilče poplužní dvůr, louky, rybník a mlýn ve Zvonovicích. Spolu s Želovicemi držel tento majetek do r. 1420 (sr. ZDB XIII, 54), kdy zemřel. Poslední dva z Bedřichových synů (Bušek a Martin) se pouze podíleli na správě rodových majetků a víme o nich vlastně jen díky intabulaci platů, které měli spolu s malými podíly zapsány na Lulči a Zvonovicích.

Další členové hlavní rodové linie, Divovi potomci Bedřich (zvaný Motýčka) a Licek mladší, majetek svého rodu podstatně rozšířili. Licek svým sňatkem s Kateřinou z Dobromilic a „spolkem“ s jejím otcem Přibíkem přenesl část působnosti rodiny též na Prostějovsko. Do roku 1406 měl podíl na hradě a majetku v Lulči a kromě toho mu do pokladnice plynula řada platů a důchodů zapsaných na Drnovicích, Lovíškách, Radslavicích i Nemojanech. Mimo okres Vyškov držel podíly na Kroměřížsku v Pornicích a Počenicích. Jeho sídlem však pochopitelně zůstala tvrz v Dobromilicích u Kojetína v okrese Prostějov. Tento Licek zanechal po sobě dva potomky — dceru Johanku (provdanou Dlouhovskou z Opatovic) a syna Mikeše, který po jeho smrti zdědil Dobromilice. Už jsme ovšem uvedli, že tento Mikeš zemřel již počátkem 30. let 15. století a Dobromi-

Hrad Luleč u Vyškova — pohled na zbytky hradního paláce. Foto autor.

lice získal na základě uzavřeného „spolku“ Diva z Lilče.

Lickův bratr Bedřich Motyčka z Lilče na rozdíl od svého sourozence zůstal usazen na Vyškovsku. Konkrétní zprávy o něm chybí až do roku 1405, ale podle zápisů v brněnských knihách púhonů si můžeme snadno vytvořit obrázek, čím se tento dobrodružný rytíř zabýval v neklidných dobách válek mezi markrabaty Joštem a Prokopem. Je do jisté míry příznačné, že po jeho boku se počátkem 15. století objevuje rytíř Jan Moravský z Koberic, který po skončení husitských válek nechvalně proslul jako zemský škůdce. S takovou společností navštívil Bedřich Motyčka z Lilče majetky brněnské kapituly ve Velešovicích u Rousínova, kde napáchal značné škody. Také Bedřichovi sousedé z Habrovan si stěžovali na to, že jim neoprávněně drží jejich habrovanskou tvrz. Po úmrtí markraběte Prokopa (24. 9. 1405), kdy se všeobecná nejistota v zemi poněkud uklidnila a kdy velká část drobné šlechty „poháněla“ k zodpovědnosti horlivé bojovníky z válečných časů, přišlo také na Bedřicha Motyčku z Lilče, kterému byla uložena pokuta za jeho bývalou akci ve Velešovicích. Lulečský zeman se k ní nechtěl znát a veškerou odpovědnost za škody napáchané brněnským kanovníkem, svaloval právě na Jana Moravského z Koberic.¹¹⁾ Sám ovšem zažaloval Voka z Kravař za to, „že se mi uvázal v Pitíně... nemaje k tomu žádného práva“¹²⁾. Roku 1406 se konečně trvale usadil na dvoře v Nemojanech, kde zabezpečil věno své nové manželce Elišce, dceři Jana ze Ptení (a z Víckova), purkrabího na Šternberku. Jeho finanční situaci zajišťovaly kromě výnosů z Nemojan též úroky na majetcích v Lovíškách a Drnovicích a kromě nich platy na Dolních Bojanovicích na Hodonínsku, které mu tam zapsal v roce 1412 Oldřich Skála z Lilče. V roce 1437 byl již Bedřich Motyčka prokazatelně po smrti.

Zajímavou osobností rodu je právě Bedřichův „společník“ na Dolních Bojanovicích rytíř Oldřich Skála z Lilče (přip. v letech 1412–1420), u kterého se dá předpokládat úzké sepětí s moravskými zemskými hejtmany. Ostatně samotný plat na D. Bojanovicích, na němž Oldřich Skála ustanovil svým společníkem Bedřicha Motyčku z Lilče, mu tam zapsal hejtmán Vilém z Pernštejna (sr. ZDB XI, 282). Jako jeden z představitelů moravské šlechty tvořil Oldřich Skála z Lilče zemskou delegaci na církevním sněmu v Kostnici, kde se stal nadšeným stoupencem císaře Zikmunda Lucemburského. Určitý čas zastával úřad císařského vikáře v italském městě Belluno, ale brzy se vrátil zpět na Moravu, kde ho očekávala štedrá odměna za věrné služby uherskému králi; Zikmund mu zastavil převážnou část majetků hradišských premonstrátů (Kyjov a Bukovany) spolu s dvěma tisíci zlatými. R. Hurt ve své Vlastivědě Kyjovska usuzuje, že ani tato císařská přízeň nakonec neodradila Oldřicha Skálu z Lilče, aby se nepřiklonil ke stoupencům husitství. Ze záznamu v zemských deskách (ZDO IX, 306) můžeme vyvodit, že po roce 1420 sídlil Oldřich Skála z Lilče na dvoře v Lužicích u Hodonína, který mu intabuloval spolu s lesy a několika lány jistý Mikeš (řečený Čič) z Kalnova. Další zprávy o tomto zajímavém členu šlechtického rodu z Lilče bohužel nejsou zatím známy.

Z roku 1437 se nám zachoval záznam, z něhož vyplývá, že prakticky všichni mužští potomci Divy z Lilče byli již po smrti. Naživu zůstaly pouze jeho dcery Kateřina, Eliška a pravděpodobně i Machna a Voršila (u nichž ovšem není příbuzenská souvislost s Divou

přilíš jistá). Kateřina z Lilče, zvaná Mošna, byla provdána celkem třikrát — poprvé za Zbyňka z Vrahovic, podruhé za Sulíka z Pacova (+ př. r. 1437, kdy jsou jí potvrzeny pohledávky zapsané v Šumicích ZDB XII, 350) a konečně potřetí za Jana Balšana z Cimburka a ze Sehradice, který byl na určitou dobu nechvalně proslulým „loupežným rytířem“. Z pramenů je známa ještě jiná Kateřina, vdova po Arklebu z Víckova, která se v roce 1406 vzdává prostřednictvím česky psaného listu (CDM XV, 447) svého věna po zesnulém manželovi, poněvadž jí bylo proplaceno. Snad je to táž Kateřina, o které jsme již hovořili. Kateřina (Mošna) z Lilče se ke konci svého života objevuje na Přerovsku jako majitelka biskupského manského statku Koválovice u Kojetína (1460–1461) a určitých majetků v Beňově (od r. 1447). Zemřela před r. 1464.

Mnohem výraznější postavou rodu je ovšem její sestra Eliška z Lilče (provdaná z Myslibořic). Získala po svém otci hrad Luleč se vsí i dvorem, majetky v Nemojanech i mlýn v Tučapech a pravděpodobně v r. 1448 se do jejích rukou dostal výrazný díl Kyjova, takže se později občas psala Eliška z Lilče a z Kyjova. Dlouho (a nakonec úspěšně) se soudila s Johankou z Lilče o vesnici Dobromilice s tvrzí, kterou Johanka (z titulu dcery po zesnulém Lickovi mladším z Lilče a z Dobromilic) obsadila jako právoplatná dědička. Ještě roku 1437 pohnala Johanka Jana Kužela ze Žeravic z toho, že „ač mi zboží dobromilické ve dsky vložil, zmatek mi činí a já jsem toho řádně v držení a žádný mne z toho zemským právem nenařekl ani nevyvedl“¹³⁾. Hned po tomto zápise pohnala Eliška z Lilče Johanku Dlouhoveskou z Opatovic z toho, že „drží mé dědictví v Dobromilicích, ježto na mně po otci mém spravedlivě spadlo“¹⁴⁾. Johanka se sice ohradila, ale výnosem soudu, který přihlédl k uzavření „spolku“ mezi Eliščiným otcem Divou a Johančiným bratrem Mikšem, spor v r. 1448 prohrála. Roku 1464 padl konečný verdikt: „Poněvadž Johanka z Lilče práva muže svého (na Dobromilicích) dskami ani listem řádně nepokázala, tehda paní Eliška odpovídati (na púhon) nemá“¹⁵⁾.

Eliška z Lilče, tato schopná a podnikavá žena, však nemínila složit ruce v klín. Usilovně se snažila získávat další statky; v r. 1466 se dovídáme dokonce o nějakém majetku na severní Moravě, poněvadž je tehdy pohnán k zodpovědnosti Václav ze Zdislavic za to, že „spustil vodu a potopil lúky mé na Jičínsku a skrz to mi učinil velikú škodu na lukách mých“¹⁶⁾. V roce 1475 hájí svá práva a zájmy v Miloticích (okres Hodonín).

O rok později, tedy v r. 1476, ztratili vladykové z Lilče po více než stu letech přímé držby svůj rodový hrad v Lulči, který tehdy prodala Eliška z Lilče spolu s patronátem nad kostelem sv. Martina, dvorem, vesnicemi Luleč a Nemojany a s mlýnem v Tučapech Václavovi z Ludanic (ZDB XVI, 87). Pro poznání dějin zmíněného hradu je důležité, že mezi faktickým převodem majetku a jeho intabulací do zemských desk (v r. 1490) uplynulo plných 14 let. Již roku 1482 pohnal Václav z Ludanic Elišku z Lilče za to, že „mí Lilče ve dsky podle listu vložiti nechce ani listu obnoviti a rukojmí (prodeje) již zemřeli“¹⁷⁾. V osmdesátých letech 15. století sídlila Eliška z Lilče na tvrzí v Dobromilicích a občas se psala „Eliška z Tvorkova“, tedy podle přídomku svého druhého manžela z významného slezského šlechtického rodu Jana z Tvorkova. Z obou manželství se narodili syn Jan (z Myslibořic) a dcera Markéta provdaná za Petra z Hostišova. Roku 1490 měla Eliška

z Lilče ještě nějaký spor o Dubicko (okr. Šumperk) s Jiřím Tunklem z Brnička, roku 1492 odkoupila deset lánů, dvůr a lázeň ve Svatobořicích a ještě téhož roku přijala na svůj majetek v Dobromilicích, Pivíně a Svatobořicích na spolek Václava z Ludanic (ZDO XIV, 57). Brzy na to zemřela.

Zakladatelem druhé, vedlejší linie rodu vladkyň z Lilče byl rytíř Karel z Lilče. Ve čtyřicátých letech 15. století se tento vladka připomíná na Olomoucku jako majitel poloviny vsi Horka nad Moravou. S Karlem zde seděl též jeho bratr Bedřich, uváděný v roce 1464 v zemském úřadě menšího komorníka olomouckého¹⁸⁾, který po sobě zanechal syna Buška a dceru Evku, matku Jindřicha Beránka z Petrovce. Karel z Lilče vyženil roku 1449 s Anežkou z Čelechovic vesnici Velké Hostěrádky s tvrzí a dvorem v okrese Břeclav, kterou mu v roce 1464 intabuloval Anežčin otec Mikuláš z Čelechovic, majitel určitých podílů na Lulči (zapsala mu je tam r. 1437 vdova po Beštanovi z Lilče Markéta). Karel z Lilče tak založil na Ždánicku poměrně solidní rodový majetek, jenž po ztrátě rodového sídla v Lulči dovedl zachovat ekonomickou stabilitu rodiny. Už jsme připomínali, že Karel se snažil získat dědictví po Smilu Hvězdíčkovi z Lilče, které přešlo na potomka Kláry z Lilče a Jana Kočky z Říčan Budiwoje a leželo poměrně blízko u Velkých Hostěrádek (Konůvky s Bohušicemi zhruba 9 km severovýchodním směrem a Diváky několik km na jih). Karlovi z Lilče se ovšem podařilo přikoupit k Hostěrádkám pouze dnes již zaniklou vesnici Bohumilice, která se nakonec stejně stala předmětem nekonečných sporů mezi ním, Vaňkem z Uhřic a zábrdovickými premostráty a nakonec ji vyplnila vojska uherského krále Matyáše. V souvislosti se sporem o Bohumilice je Karel z Lilče naposled připomínán živ r. 1490.

Majetek po jeho smrti přešel na syna Licka, který svá práva na tvrz a ves ve Velkých Hostěrádkách již roku 1493 přenesl na svou dceru Alenu (později provdanou Prusinovskou z Víckova) a odešel na statek své manželky Anny Rackové z Mrdic do Kojátek (3 km severovýchodně od Bučovic). Licek z Lilče se ovšem nedomáhal mužského potomka a poněvadž již krátce před rokem 1503 zemřel, vymřela po meči hostěrádecká linie rodu. Alena z Lilče přijala v roce 1504 svého manžela Viléma Prusinovského z Víckova do Hostěrádek na „spolek“ (ZDB XVII, 189) a podobně Anna z Mrdic uzavřela spolek s Alenou a Vilémem na Kojátkách. Dědický podíl Lickových sirotků Kunky a Mandaleny postoupil Vilémovi z Víckova v r. 1509 jejich poručník Závíš z Kokor. V roce 1529 zapsal Vilém Prusinovský z Víckova své manželce značné věno v Koryčanech, mimo jiné též jako odškodnění za předpokládaný prodej Velkých Hostěrádek, které byly již o dva roky později postoupeny Alenině sestře Zuzaně (provdané Mouřínovské z Mezilesic), takže se dostaly do přímé držby rodu Mouřínovských. Poněvadž Kojátky patřily již od roku 1512 Václavu Pacákovi z Pačlavic, rozplynul se na Moravě poslední majetek rodu, který se bezmála 200 let psal po Lulči u Vyškova. Alena z Lilče zemřela krátce po roce 1531 na Cimburku u Koryčan.

Smrtí Aleny z Lilče však rodina ještě zdaleka nevymřela. V pramenech se totiž objevuje několik potomků rodu, kteří se psali po osadě Petrovci (dnešní Petrovice u Jihlavy) „Petrovskými z Lilče“. Roku 1502 se stavovské listiny zmiňují o Janu Petrovském z Lilče, otci Bernarta Petrovského, který svědčí na závěti Jana Podstatského z Prusinovic z roku 1538 a podruhé Mar-

tina Zábalského ze Zlína v roce 1544 (sr. ZDO XXV, 4, 106). Zdá se tedy, že rodina vymřela až v polovině 16. století. Její „urozenost“ a starobylost potvrdil český a uherský král Vladislav Jagellonský svým dekretem z 1. prosince 1492 vloženým do olomouckých zemských desk, kde je jinak celkem neznámý Lech z Lilče spolu s dalšími významnými potomky moravských šlechtických rodů potvrzen v rytířském stavu. Nepopíratelný význam v moravských dějinách hraje osobnost Václava z Lilče (zem. kolem r. 1533), který stál u zrodu ve své době velmi proslulé náboženské sekty Bratří Lileckých a stal se jedním z jejích biskupů. Je též autorem knihy „Naučení a ukázání věrným v těchto časech nebezpečných“, vtištěné tiskárnou In Monte liliorum v Lulči roku 1531.¹⁹⁾

Na závěr tohoto stručného genealogického přehledu moravského šlechtického rodu rytířů z Lilče je třeba podotknout, že jsme společně sledovali pouze hlavní rodovou linii (lulečskou) a jednu vedlejší (hostěrádeckou). Jedna z větví se r. 1381 usadila na Znojemsku, kde získala Tvořihráz a dnes již pusté Psáry. Řada příslušníků této linie, kteří se psali Tvořihrázští z Lilče (sr. např. Brikci Tvořihrázský z Lilče a Dubňan připomínaný v letech 1447–1481) sloužila v řadách manů nejvyššího maršálka Království českého a získala od něj v léno hrad Horní Dubňany poblíž Moravského Krumlova. Jiní příslušníci znojenské linie rodu z Lilče se usadili na tvrzí Horní Plaveč (8 km severně od Znojma) a začali používat predikátu „z Plavče“. Již Fr. Peřinka ve své Vlastivědě Znojemska připomíná, že Licek z Plavče, uváděný v letech 1446 a 1447, i jeho synové Jan a Ctibor pocházejí z rodu rytířů z Lilče. Tato linie byla velmi zámožná, vlastnila řadu majetků v Boroticích, Plavči, Plenkovicích, Dubňanech (manský statek), Psárech (zanikly), Malých Němčicích (Němčičkách), Ůnanově a Mašůvkách, a snad pokračovala v rodu, který se později nazýval „Lickové z Plavče“ a je připomínán ještě roku 1574 na Třebíčsku. Dokonalé osvětlení problematiky rytířů z Plavče i Tvořihrázských z Lilče i jejich podrobný genealogický vývod si ovšem nepochybně zaslouží samostatný badatelský přístup.

— — —

Znak: Rytíři z Lilče nosili stříbrný štít s modrým kopcem, před kterým byla napřažena obrněná paže třímající meč (viz A. Sedláček: Českomoravská heraldika II., Praha 1925, s. 302). Paprocký ve svém Zrcadle (319) uvádí štít dělený zeleně a červeně, s obrněnou paží, červenozelenými přikryvadly a stejnou paží v klenotu. Vyobrazení je údajně převzato z náhrobku Ofky z Lilče, provdané Zoubkové ze Zdětína (+ po r. 1464). Bedřich (Fridrich) z Lulče pečeti roku 1349 štítem s obrněnou paží, z níž crčí krev.

— — —

Poznámky:

- 1) V období husitských válek ovšem přestala rodina zbožné závazky svých zesnulých předků plnit. Abatyše od sv. Jakuba pohnala v r. 1436 a znovu r. 1437 vdovu po Divovi z Lilče Markétu ze zadržování půl páté hřivny ročního platu na Lulči a podobně převorka herburského kláštera v Brně Kateřina si v r. 1437 stěžuje na to, že „paní Markéta nechce jim úroku vydávati na zboží lileckém, na němž 4 hřivny ročního platu zapsáno mají“. (viz Brněnské půhony z let 1417–1447, s. 144 a 186).

- 2) Srv. Vincenc Brandl v ČMM 1882, s. 75, kde krátce celý rod charakterizuje.
- 3) Brněnské pŕhony z let 1417—47, č. 396.
- 4) Srv. I. Červinka, Časopis vlast. spolku musejního v Olomouci 41—42, 1929, s. 153. Intabulace byla provedena nepochybně na základě listiny z dřívější doby, poněvadž Gomperz v „Historische Notizen über Lulč, Habrovan und Hobitschau“, Brünn 1893, uvádí Elišku z Pornic jako vdovu již v roce 1415.
- 5) Obec ležela podle textu v CDM XV, 315 z r. 1390 na cestě k Malým Kloboukám („Minoris Clobuk“) a majetek v ní měli též velehradští cisterciáci.
- 6) Olomoucké pŕhony z let 1405—1411, I., s. 296. Spolu s Petrem Němečkem je zde pohnán též Václavík z Popovic.
- 7) Brněnské pŕhony z let 1417—1447, s. 93, č. 440.
- 8) Tamtéž, s. 78, č. 355.
- 9) Srv. R. Hurt, Kyjovsko, Brno 1970 [VM], s. 394. Jeden z opatů pohnal Elišku z Lilče za to, že „jim [cisterciákům] drží ves pustú Jiřikovice... k níž my větší právo máme nežli ona.“ (Srv. Ol. pŕhony 1480—93, č. 1220, s. 205).
- 10) Brněnské pŕhony 1405—1417, č. 135. Markrabě Jošt nevzal v úvahu zanesené texty ZDB IX, 3 (vlastní převáděcí smlouvu „odumřelého“ statku) a také dávný Bedřichův spolek s Vojtěchem z Vážan, uza vřený r. 1373 — ZDO II, 386.
- 11) Tamtéž, č. 457. Jan Moravanský z Kobeřic údajně Bedřichovi slíbil, že případný postih za plenění kapitulních statků sám zaplatí.
- 12) Olom. pŕhony z let 1405—1411, I., s. 126, č. 103.
- 13) Brněnské pŕhony 1417—1447, s. 505, č. 340.
- 14) Tamtéž, s. 548, č. 621.
- 15) Olom. pŕhony z let 1463—1466, s. 348, č. 131.
- 16) Tamtéž, s. 507, č. 1072.
- 17) Olom. pŕhony z let 1480—1493, s. 207, č. 1236. Ze zapsání věna na Lulči Aleně Brtnické z Valdštejna (ZDB XV, 34) vyplývá, že k převodu došlo již před r. 1480.
- 18) „Bedericum de Lilecz, camerarium minore“ v knihách olom. pŕhonů, IV., s. 364.
- 19) Dějinami „zwingliánské“ sekty Bratří lileckých (nebo též habrovanských) se již zabývala dlouhá řada historiků; nejpodrobněji zatím Jan Hanák, „Bratři a starší z Hory lilecké“ v ČMM 1928, kde je též další literatura.

RODOKMEN

I. Neznámý bratr Výpustka z Lulče

1. Bedřich starší z Lilče (1418), 1. m. Dorota z Vyškova (zem. 1406), 2. m. Dorota z Pačlavic
2. Dětoch z Lilče, odjinud z Pornic, (zem. 1415), m. Alžběta z Pornic
3. Ješek (1376—1390)
4. Smil zvaný Hvězdička (1376—1409)
5. Licek starší (1381—1390)
6. Mikeš (Mikšík), přip. 1385—1391, m. Dorota z Želic
7. Anna, m. Prokop z Podolí

II. Smil Hvězdička z Lilče (viz I. 4)

1. Smil mladší (1420)
2. Budivoj zvaný Hvězdička (1412—1420)
3. Klára (1417—1464), m. Jan Kočka z Řičan

III. Bedřich starší z Lilče (viz I. 1.)

1. Karel (zem. mezi 1413—1415), 1. m. Kunka z Lipiny (zem. 1411), 2. m. Kunka z Milešovic, odjinud z Obory
2. Diva z Lilče, odjinud z Podbřežic, (zem. mezi 1430—1437), 1. m. Alžběta z Čechočovic, 2. m. Markéta z Tasova, podruhé provdaná Rokytnická z Ludanic
3. Bušek z Lilče a Zvonovic (zem. 1417), m. Eva z Mořic (podruhé provdaná za Ješka z Horky)
4. Beštan (zem. 1420), m. Magdaléna z Rohozova
5. Martin (1417—1420)
6. Ofka (1415—1464), 1. m. Beneš z Přiluk, 2. m. Jan Zoubek ze Zdeřtiny
7. Velena (zem. 1415), 1. m. Hrdek z Uhřic (zem. 1412), 2. m. Bartoš z Kokor

IV. Diva z Lilče a z Podbřežic (viz III. 2.)

1. Bedřich zvaný Motyčka, zem. př. rokem 1437, m. Eliška ze Ptení
2. Licek mladší (Lidslav), zem. po 1415, m. Kateřina z Dobromilic
3. Kateřina zvaná Mošna (zem. mezi 1461 a 1464), 1. m. Arkleb z Víckova(?), 2. (1.) m. Zbyněk z Vrahovic 3. (2.) m. Sulík z Pacova (zem. př. 1437), 4. (3.) m. Jan Balšan z Cimburka a ze Sehradice
4. Machna (1406), m. Proček z Ježova
5. Voršila (1407—1446), 1. m. Arkleb z Hrádku, 2. m. Mikuláš z Nětčic
6. Eliška (zem. po 1492), 1. m. Jan z Myslibořic, 2. m. Jan z Tvorkova

V. Licek mladší z Lilče a z Dobromilic (viz IV. 2.)

1. Mikeš (zem. krátce po r. 1430), m. Kunka z Polánky
2. Johanka (zem. po r. 1464), m. Jan Dlouhoveský z Opatovic a Vrchoslavic

VI. Výpustek z Lulče (zem. kolem 1350), m. Ofka

1. Čeněk (1353), m. Magdaléna Kyjová z Hartmanic (?)
2. Lucek (1353—1391), 1. m. Dorota Přisňáková, 2. m. Markéta z Vanče, potomci usazení na Znojemsku (linie z Plavče, z Tvořihráze)
3. Šípka (1353), vdova po Čeněkovi z Borové

VII. Bušek z Lilče (viz. III. 3.), Bedřich Motyčka z Lilče (IV. 1) ?

1. Bedřich z Lilče, odjinud z Horky, menší komorník olomoucký, (zem. po 1464)
2. Karel z Lilče, odjinud z Hoštěrádek, (zem. po 1490), m. Anežka z Čelechovic

VIII. Bedřich z Lilče (viz VII. 1.)

1. Bušek (1484—1502)
2. Evka, provdaná Beránková z Petrovce

IX. Karel z Lilče a Hoštěrádek (viz VII. 2.)

1. Licek (zem. př. 1502), m. Anna Racková z Mrdic
2. Ludmila (1503), m. Záviš Bítovský ze Slavíkovice

X. Licek z Lilče (viz IX. 1.)

1. Zuzana (zem. po r. 1531), m. Václav Muřínovský z Mezilesic
2. Alena (zem. po 1531), 2. m. Vilém Prusinovský z Víckova a na Cimburku
3. Mandalena (1509), sirotek
4. Kunka (1509), sirotek

Eine kurzgefasste Charakteristik eines wenig bekannten adeligen Geschlechts — des Eigentümers der Burg Luleč (Bezirk Vyškov) bildet den Inhalt des Artikels. Dieser bringt nicht nur die fundamentalen genealogischen Informationen, sondern auch allgemeine Berichte über das Leben des niedrigen mittelalterlichen Adels, über seine Vermögensverhältnisse, sowie über seine

Orientierung in manchen Ereignissen (besonders was die Kämpfe zwischen den mährischen Luxemburger in J. 1381—1405 betrifft). Das Geschlecht „von Lilč“ gehörte später unter den verhältnismässig reichen und bedeutenden mährischen Adel, trotzdem begann im Laufe der 1. Hälfte des 16. Jhs. sein langsamer gesellschaftlicher Rückzug und zuletzt kam er zum Absterben. Der letzte Sprössling des Geschlechts ist im J. 1544 erwähnt.

MK

Karel Müller

Zapomenuté městečko - Oldřišov

Městský statut v současnosti nebo užívání výsad města či městečka v minulosti, to byla kriteria pro zařazení té které lokality do českými a moravskými archívy prováděného soupisu městských znaků a později i do publikovaných krajských přehledů vyúsťujících ve zpracování a vydání Čarkova kompendia Městské znaky v českých zemích.¹⁾ Poněvadž vlastnímu provádění soupisu ve 2. polovině 60. let ne vždy předcházela podrobný pramenný průzkum, mohlo se stát, že ne všechny obce, které se v minulých dobách nazývaly městečkem, se do výběru dostaly a zůstaly tak stranou i při publikaci výsledků. Jedním z takto postižených historických městeček je i Oldřišov, obec ležící na Hlučínsku v dnešním okrese Opava, v sousedství hranic s PLR. Marně bychom hledali popis její pečeti, případně znaku ve výše zmíněných publikacích, ačkoliv řada pramenů, a konečně i opis níže popsání pečeti, dosvědčuje, že Oldřišov v minulosti městečkem byl.

Obec se připomíná ve 2. polovině 12. století jako majetek hraděnského kláštera, který ji v roce 1526 spolu s několika okolními vesnicemi prodal Kryštofovi Tvorkovskému z Kravař. Městečkem je nazývána v zemských deskách opavských v průběhu celého 16. století při poměrně častém střídání šlechtických držitelů. Jako sídlo samostatného statku se udržel Oldřišov až do tohoto století, když po prohrané slezské válce byl v roce 1742 odstoupen Prusku a k Československé republice připojen až v roce 1919.²⁾

V poddanském přiznání zdanitelného majetku a příjmů statku Oldřišova pořízeného v rámci tzv. karolinského katastru, který je základním pramenem pro zkoumání nejstarší podoby pečeti většiny slezských obcí, se nacházejí také otisky obecní pečeti z 22. února 1723.³⁾ Dva dochované exempláře, přitištěné pod papírovým krytem, jsou sice poněkud setřelé, avšak umožňují alespoň přibližný popis. Pečeť o průměru 35 mm nese štít, dole zaoblený a po stranách vykrojený, ve kterém je viditelný doprava obrácený pták, snad husa. Majuskulní opis mezi dvěma masívními linkami zní:
+ PECZET . MESTECTKA . /OLDRZI/SSOW/A/.

Zatím nelze k pečeti městečka Oldřišova a k její symbolice říci nic bližšího, neboť více otisků tohoto či případných pozdějších obecních typářů neznáme. Lze však předpokládat, že další archivní průzkum, prováděný v souvislosti se zpracováním obecních pečeti celého

opavského okresu, dosavadní poznatky upřesní a rozhojní.

Poznámky:

- 1) L. Baletka, Znaky měst a městeček Severomoravského kraje, Sborník StA v Opavě 1968—1971, Opava 1971, s. 165—295; J. Čarek, Městské znaky v českých zemích, Praha 1985.
- 2) Státní oblastní archiv Opava, Slezský stavovský archiv v Opavě, Zemské desky knížectví opavského, inv. č. 852, fol. 22a; inv. č. 853, fol. 1a; inv. č. 854, fol. 7b; inv. č. 855, fol. 12a; inv. č. 857, fol. 20b atd. L. Hosák, Historický místopis země Moravskoslezské, Praha 1938, s. 795—796; L. Hosák — R. Šrámek, Místní jména na Moravě a ve Slezsku II, Praha 1980, s. 169—170.
- 3) Státní oblastní archiv Opava, Karolinský katastr. inv. č. 76, fol. 224, 236.

Ein vegessenes Städtchen — Oldřišov

Bei der Vorbereitung der Wappenübersicht von Städten und Städtchen in ČSR wurde das historische Städtchen Oldřišov bei Hlučín (Bezirk Opava) unterlassen, obwohl es auch sei Wappen zum Siegeln gebraucht hat. Der Abdruck des Siegels mit dem tschechischen Inschrift vom J. 1723 zeigt einen Vogel im Schilde; vielleicht ist es eine Gans oder ein Schwan.

MK

Obr. č. 1

Z heraldikova zápisníku

Miroslav Pavlů

Renesanční pamětní deska z bývalého Horního dvora v Kobylí

Návrší půvabné vinařské obce Kobylí na Hodonínsku, s kdysi opevněným gotickým kostelem, zvonící a farou, dodnes dýchá podmanivou atmosférou zašlých časů. Stačí opravdu málo představivosti abychom se ocitli o čtyři staletí zpátky, kdy v dolíčku pod kostelem stával bratrský sbor¹⁾ (obec náležela tehdy k hlavním sídlům novokřtěnců na Moravě) a za ním budovy starobylého Horního dvora (Obr. č. 1).

Zatímco kostel (až na presbytář zničený za třicetileté války) tu stál už od 60. let 13. století, skutečné panské sídlo ve vsi, dějinami spjaté s osudy Velkých Pavlovic a Hodonína, nikdy nebylo. Byly tu ale svobodné dvory patřící drobné šlechtě; pozůstatky některých z nich se dochovaly do dneška.²⁾

L. Hosák jich vyjmenovává osm — pět přímo ve vsi, jeden na ostrůvku uprostřed někdejšího Kobylského jezera a dva na území koncem 15. století zaniklých Plumlůvek, brzy poté splynuvších s Kobylím. Byl to dvůr Horní (kdysi dvůr kláštera Žďárského, později zvaný

též Jezuitský), dvůr Pilarovský (podle majitele, olomouckého měšťana Víta Pilara z Pilhu, uváděný také jako Kounický), dvůr Jakartovský (založený někdy ve 2. polovině 17. století držitelem Kobylí, Janem st. Křížem Jakartovským ze Sudic), dvůr Dolní („ve Dvorcích“) a dvůr Schönhof či Šenkov (později Tereziánský). Nadto byl na ostrůvku uprostřed dnes neexistujícího Kobylského jezera zbudován někdy kolem r. 1848 dvůr Ludwigsdorf, v Plumlůvkách stával dvůr někdy Krčmů z Koněpas a dvůr Šubířovský (podle majitele Jindřicha Šubíře z Chobyně).³⁾

Nejstarším a výměrou polností největším svobodným dvorem v Kobylí byl dvůr kláštera Žďárského, založený snad už koncem 13. století. První přímá zpráva o jeho existenci pochází ovšem až z r. 1494, kdy byl konventem kláštera poprvé pronajat. V r. 1551 přechází z moci církve na dlouhý čas do šlechtických rukou. Po několika držitelích jej v roce 1585 koupil vladyka Jiřík Čechočovský z Čechočovic, tehdy úředník stráž-

nických Žerotínů, později regent hodonínského panství (1593, 1600). Jeho syn Mikuláš Čechočovský se velmi exponoval za stavovského povstání. Na svou horlivost doplatil ztrátou svého kobylského dvora, který byl v té době největším v celém brněnském kraji. Bohatý statek nešel pozornosti čejkovických jezuitů, kteří si toto tučné sousto nenechali ujít. Z vlastnictví Řádu Tovaryšstva Ježíšova vyšel dvůr, zvaný též Horní nebo Jezuitský, až po jeho zrušení v r. 1773. Připadl Studijnímu fondu a v r. 1783 přešel dokonce do císařova majetku. Poslední zprávu o něm máme z doby kolem r. 1848, kdy jeho objekty sloužily jako panská ovčárna.⁴⁾

Někdy snad počátkem našeho století(?) byl „pod prahem Vrchního dvora“ v Kobylí nalezen kámen se dvěma erby, vyzvednut a umístěn na blíže neurčeném místě „na zeď“. Hosák nález identifikuje jako desku s erby Čechočovských z Čechočovic a Chřepických z Modliškovic. Tentýž údaj najdeme ve Staromoravských rodech J. Pilnáčka.⁵⁾ I když nám prozatím nejsou známy žádné další skutečnosti, které by zpřesnily dobu a blíže osvětlily okolnosti učiněného objevu, můžeme uvedené informace nejen vhodně doplnit, ale v případě určení jednoho z erbů i opravit.

Pískovcová pamětní deska (138×68 cm)⁶⁾, jejíž vznik lze položit přibližně do období posledních patnácti let 16. století, je dnes zasazena do nádvorní zdi bývalého dvora — soukromého domu č. p. 109 (Obr. č. 2), ve velmi malé výšce (asi 70—140 cm nad zemí).⁷⁾ Plochu kamene vyplňuje nízký reliéf kompletních rodových erbů Čechočovských z Čechočovic a Krčmů z Koněpas v kruhových medailonech (Ø 58 a 59 cm), s 10 cm širokými vavřínovými věnci (Obr. č. 3).

Obr. č. 3

Shodně tesané štíty (obvyklých renesančních tvarů, po stranách obloukovitě vykrajované se zakulacenou patou) nesou znamení lidské, zřejmě obrněné ruky s válečným kladivem (Čechočovští) a půlky loveckého psa zv. „Braka“ (Krčmové). Obě figury jsou stejně jako přílby natočený doprava. Čechočovským náleží přílba kolčí s klenotem buvolích roků, Krčmům přílba turnajská s točenicí, s klenotem rostoucího loveckého psa. Nezbytná překryvadla mají běžně užívaný charakter bujné, vzájemně se proplétající vegetace.⁸⁾ Do obou horních rohů desky byly původně vytesány iniciály jmen držitelů dvora — Jiříka Čechočovského z Čechočovic (částečně viditelné zůstalo pouze majuskulní písmeno G) a jeho ženy Kateřiny Krčmové z Koněpas.⁹⁾

Už z fotografie je zřejmé, že jde o památku silně zvětralou, ve velmi špatném fyzickém stavu. Před definitivní zkázkou by ji snad mohl zachránit jen okamžitý zákrok v podobě přenesení do neagresivního prostředí a následná konzervace, pokud by byla ještě účelná, nebo vůbec možná. Buďme však realisty a podotkněme, že přiložený snímek erbovní desky z Kobylí je v literatuře publikován nejen poprvé, ale bohužel zřejmě i naposledy.

Poznámky:

1) L. Hosák, Hustopecký okres (VM), Brno 1924, s. 83; Břeclavsko (VM), Brno 1970, s. 450.

2) Tamtéž.

3) Hosák, c. d., s. 78—88, 209.

4) Tamtéž; K. Hlavinka — J. Noháč, Hodonský okres (VM), Brno 1926, s. 171. K Čechočovským lze uvést, že šlo o rodinu usazenou jak v Čechách, tak na Mo-

ravě, jejich přesné původiště nebylo však doposud uspokojivě zjištěno. Nejnověji Z. Charouz je pokládá za rodinu slezského původu. Ve svém zajímavém příspěvku [Slezská šlechta v jihomoravských pramenech, Sborník příspěvků III. setkání genealogů a heraldiků, Ostrava 1986, s. 45—49], věnovaném podrobnému rozboru obsahu horenské knihy obce Němčiček z let 1574—1719, upozorňuje na využitelnost tohoto pramene zejména badateli zabývajícími se problematikou držby svobodných dvorů v Kobylí!

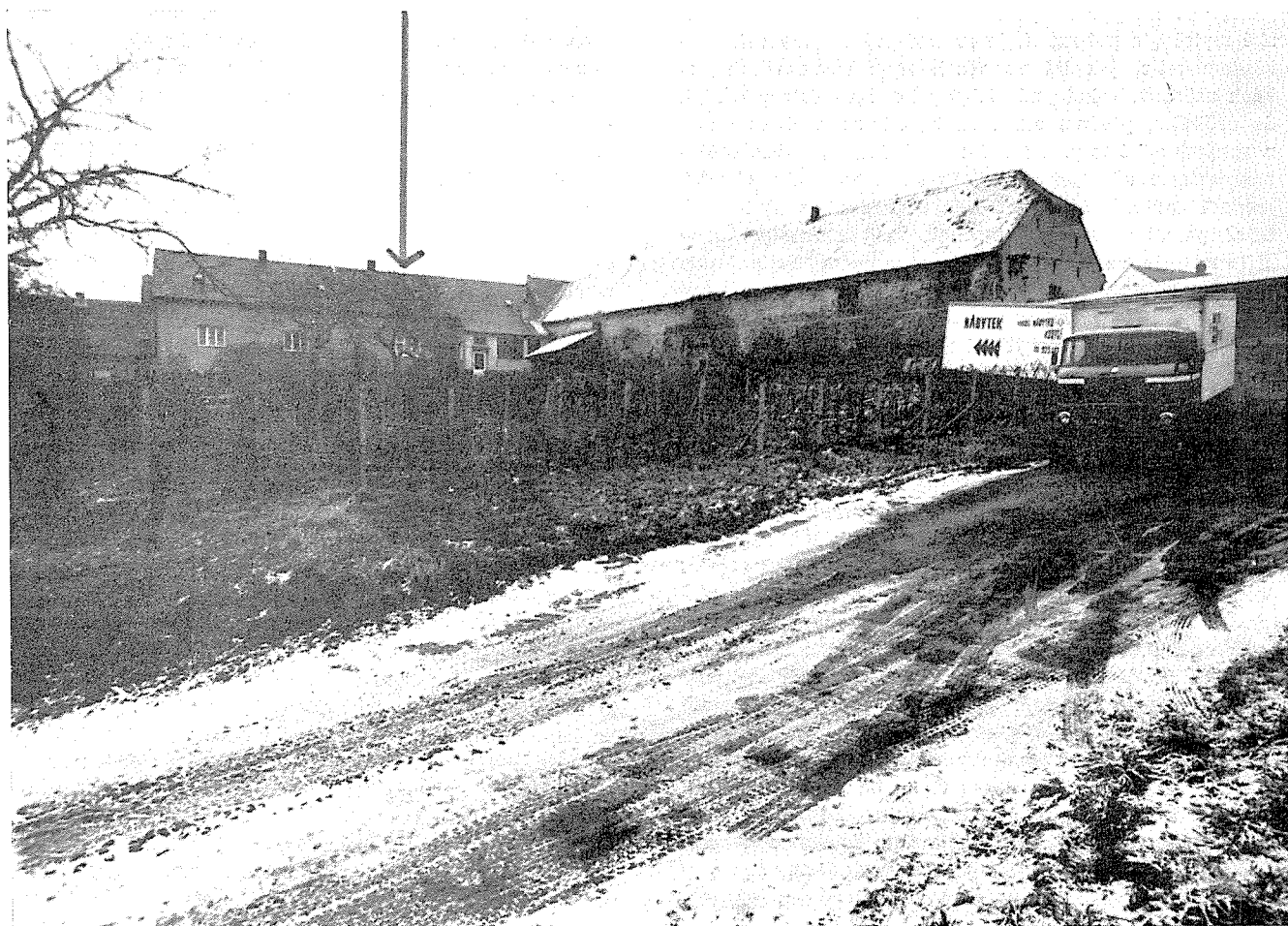
Předky držitele Horního dvora v Kobylí, Jiříka Čechočovského, dosavadní literatura neuvádí, na druhé straně toho o něm a jeho rodině víme nejvíce (srov.: J. Pilnáček, Staromoravští rodové, 2. vyd., Brno 1972, s. 189—190 a tam citovaná další literatura; dále např.: Hosák, Svobodné dvory na Moravě v l. 1580 až 1600, Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci 36, 1925, s. 51—52; Hosák, Příspěvek k rodopisu moravské šlechty z Knih půhonů brněnských a olomouckých, Časopis rodopisné společnosti v Praze 12, 1940, s. 55. Zajímavé zmínky o Mikuláši Čechočovském má V. Fialová, Jan Adam z Víckova, moravský emigrant a vůdce Valachů 1620—1628, Brno 1935, a K. Tihelka, Moravský emigrant Volf Kelečin z Arady a na domě v Bučovicích, Vlastivědný věstník moravský 2, 1947, s. 75—77).

- 5) Hosák, Hustopecký okres, s. 80; Pilnáček, c. d., s. 190. Český rod Chřepických z Modliškovice měl v erbu rovněž půl psa s vyplazeným jazykem (srov.: A. Sedláček, Českomoravská heraldika II, Praha 1925, s. 177) a protože Krčmové z Koněpas na rozdíl od Chřepických užívali také děleného štítu s rostoucím psem

Obr. č. 2

v horní polovině, přisoudili výše uvedení autoři erb Krčmů Chřepickým.

- 6) Uvedené rozměry jsou přibližné proto, že okraje desky (jak je ostatně zřejmé i na snímku) jsou na některých místech jednak otlučeny, jednak pod omítkou.
- 7) Tato budova byla s velkou pravděpodobností obytnou částí dvora už za Čechočovských. Dnešní vchod na straně nynější komunikace byl prolomen až v našem století; nevíme ale, ve kterých místech se nacházel původní. Podle sdělení současného majitele domu č. p. 109 K. Řiháčka byla brána do celého areálu Horního dvora situována v jeho dolní části, na svahu, v místech nynějších skladů jednoty. Tato okolnost však otázkou, na kterém místě byla deska původně osazena, nikterak neřeší.
- 8) Shodný popis erbů podává známá heraldická literatura (Pilnáček, c. d., s. 190, 342; Sedláček, c. d., s. 106, 284, 150), což navíc potvrzují i dobové příklady pečeti, popisované M. Švábenským (Stavovské listiny, Katalog fondu A 1, SOA Brno 1965, s. 154, 246, 245, 252) a rovněž pečeti Mikuláše Čechočovského (listina ze 13. 3. 1617 v SOA Brno, G 146, i. č. 43) a Beneše Krčmy z Koněpas (listina ze 3. 3. 1597 v SOA Brno, G 7, sign. ZS II, i. č. 92). Ze zmíněných dokladů navíc vyplývá, že Čechočovští užívali přílbu kolčí (rameno je skutečně obrněné), kdežto Krčmové opravdu přílbu turnajskou, zcela v souladu s reliéfy vytesanými na desce v Kobylí. Užívání točenice na přílbách u obou rodů kolísalo. Krčmové z Koněpas užívali však kromě uvedené varianty ještě erbu poněkud pozměněného, totiž téhož psa, ale rostoucího, v horní po-

lovině děleného štítu (srov. např. vyobrazení erbu Estery Krčmové ze 16. století umístěného na bývalém obecním domě v Rosicích — A. Kratochvíl, Ivančický okres, Brno 1904, s. 285).

H. v. Kadich (spolu s C. Blažkem, *Der Mährische Adel*, Nürnberg 1899, tab. 48) a náš M. Kolář (*Českomoravská heraldika I*, Praha 1900, s. 79) popisují toto dělení dokonce jako cimbuřovitě, Kolář nadto uvádí i tinktury (pes černý, horní pole modré, dolní stříbrné).

⁹⁾ Jiřík Čechočovský byl ženat dvakrát a Kateřina Krčmová z Koněpas byla jeho první manželkou (připomíná se r. 1597). Známe i její rodiče, jimiž byli Zikmund Krčma z Koněpas a Anna Nekešová z Landeku, majitelé sousedního sv. dvora v Plumlůvkách. V r. 1610 se v pramenech uvádí Bohunka Ořečovská z Honbic, vdova se sirotky po zemřelém Jiříkovi Čechočovském. Ze sirotek je jmenována pouze dcera Kunhuta (připo-

míná se ještě v r. 1630); Jiříkův syn Mikuláš se narodil zřejmě z manželství s Kateřinou Krčmovou (srov.: Pilnáček, c. d., s. 189; Hosák, *Příspěvek k rodopisu moravské šlechty...*, *Časopis rodopisné společnosti* v Praze 12, 1940, s. 55, 90; SOA Brno, G 12, i. č. 39, fol. 89; SOA Opava, Velkostatek Hošťálkovy, i. č. 64 (Půhony z let 1463—1613), fol. 432a, 488b).

Foto autor

Die Renaissance-Gedenktafel aus dem Oberhofe in Kobylí

Der Autor beschreibt eine bisher unbekannte Wappentafel vom Ende des 16. Jhs., welche in dem ehemaligen Hofe in Kobylí intergebracht ist. Diese Tafel trägt die Wappen der Eheleute Jiřík Čechočovský z Čechočovic und Kateřina z Koněpas.

MK

Do vaší knihovny

Marek Cetwiński — Marek Derwich: *Herby, legendy, dawne mity*. Wrocław, Krajowa agencja wydawnicza 1987, 318. s.

Tato kniha si podle autorů nedělá nárok na to, že je souhrnem zjevených pravd. Má být pouze ukázkou určitého názoru jak na otázky vzniku heraldických legend, tak na problémy slovanské, přesněji řečeno polské mytologie pohanské. Je rovněž svým zaměřením výkladem toho, jak lid ve všech zemích, ve všech dobách zařazoval skutečné příhody i své představy o nich do určitého, předem stanoveného rámce s předem stanovenými schématy. Ve svém důsledku je každá historie popisem událostí ne jak se skutečně staly, ale jak se podle autorů stát měly. Lidské myšlení je už takové, že si pomáhá právě těmito hotovými schématy, pouze málo modifikovanými. Tento konzervatismus myšlení nám dává možnost poznat dávno minulé mytologie našich předků.

Rozbor obsahu polských heraldických legend potvrzuje jejich těsný svazek s lidovými pohádkami a pověstmi. Tvar heraldické pověsti i tvar pohádky má stejné konstrukční schéma. Heraldická legenda měla za cíl objasnění symboliky erbovních znamení jako komentář k erbu — ilustraci. A počátky erbů jsou přirozeně spjaté s počátky rodu feudálního. U vzniku mnoha heraldických legend jsou pohanské mýty. Ty vděčí za přetrvání nejen setrvačnosti lidského myšlení, ale i středověkým kronikářům považujícím dávná božstva za historické bytosti. Tento názor se stal duchovním majetkem feudálů, kteří si z dávných lokálních bohů učinili domnělé lidské předky. Ovšem některé legendy vznikaly z jiných zdrojů a tradic. Byly tvořeny na bázi literárních vzorů nebo náboženské literatury. Avšak i v těchto případech vidíme snahu vměstnat je do všeobecně známého schématu. Je zajímavé, že heraldické legendy hovoří o konkrétní historii velmi málo. Zato však hodně o myšlení a jeho schématech. Tato schémata nepatří jenom dávné minulosti, ale jsou živá dodnes.

Karel Hrbáček

Nyulásziné Straub Éva: *Öt évszázad címerei a Magyar Országos Levéltár címereslevelein* (Erby pěti staletí na erbovních listinách Maďarského zemského archivu). Budapest, Corvina 1987, 302 s.

Anotovaná publikace je bezesporu příjemným překvapením pro všechny, kteří jsou si vědomi dosud velmi neuspokojivého stavu ve zpřístupnění erbovních listin jako jednoho ze základních pramenů heraldiky a též významného srovnávacího materiálu pro dějiny umění, resp. knižní malby. Na situaci a současné potřeby v tomto směru u nás upozornil již před více než deseti lety T. Krejčík (*K studiu erbovních listin*, AČ 27, 1977, s. 145—150), avšak od té doby se mnoho nezměnilo. Nedostatek heraldicky erudovaných a zaujatých archivářů, přílišná rozptýlenost po archívech, muzeích, případně jiných institucích, nemluvě o soukromých sběratelích, to jsou problémy, se kterými se potýká každá snaha o alespoň základní evidenci dochovaných originálů erbovních privilegií (máme na mysli především privilegia pro fyzické osoby, situace v heraldice komunální je podstatně příznivější). Jako nejúčelnější se zatím jeví zveřejňování souborů v rámci uzavřených celků, ať již archivních nebo sbírkových fondů, či, při výskytu menšího množství kusů, celých institucí. Příkladem posledně uvedeného postupu je s určitými výhradami právě nejnověji vydaný přehled originálů erbovních listin uložených v Maďarském zemském archivu v Budapešti.

Autorka položila hlavní důraz na výtvarnou stránku erbovních listin a také většinu díla tvoří obrazová část, které předchází jen stručný úvod rozdělený do několika kapitol a určený především laické veřejnosti. Opíraje se o základní heraldická kompendia podává krátký výklad o periodizaci heraldiky, heraldické terminologii a vývoji erbovních listin z diplomatického i umělecko-historického hlediska, vše pochopitelně s akcentem na uherské poměry. Všimneme si podrobněji pouze výkladu o vývoji erbovního malířství, které autorka

dělí do čtyř období, z nichž prvním dvěma věnoval řadu svých cenných prací D. Radocsay (především *Gotische Wappenbilder auf ungarischen Adelsbriefen, Acta historiae artium Academiae Scientiarum Hungaricae* 5, 1958, s. 317–358; 10, 1964, s. 57–68; *Renaissance Letters Patent Granting Armorial Bearings in Hungary*, tamtéž 11, 1965, s. 241–264; 12, 1966, s. 71–92). První, gotické období sahá až do 80. let 15. století a svěbytnou kapitolu v něm tvoří 85 listin vydaných Zikmundem (o jedné z nich, uložené u nás, viz T. Krejčík, *Erbovní listina z roku 1418, Moravská galerie v Brně* 25, 1977, s. 23–24). Druhé období jde přibližně do 40. let 16. století (v Sedmihradsku až do konce 17. století) s patrným vlivem italského renesančního malířství, třetí, autorkou chápáné jako barokní, do počátku 19. století. Pro čtvrté období, uzavřené rokem 1918, je charakteristické postupné sblížování s obdobnou tvorbou v kancelářích ostatních zemí habsburské monarchie.

Z celkového počtu 1650 originálů erbovních listin uložených v Maďarském zemském archivu v Budapešti prezentuje publikace 1273 kusů, jejichž příjemci byly až na několik výjimek fyzické osoby. Pominuty byly privilegia bez erbovních miniatur (přestože slovní popis uděleného erbu obsahují), což je s ohledem na výrazný důraz publikace na uměleckou stránku listin pochopitelné. Méně pochopitelné je však vypuštění privilegií vydaných neuherskými panovníky (a zřejmě i palatiny, ač to v úvodu není výslovně uvedeno) pro příjemce mimo Uhry, pokud ti to nebyli později v zemi naturalizováni. Z uvedeného počtu bylo vybráno 100 kusů k celostránkovým barevným reprodukcím erbovních miniatur provedeným ve vysoké kvalitě. Většina těchto listin byla vydána v 15.–17. století, jen několik exemplářů reprezentuje tvorbu pozdější. Připojený text pod reprodukcemi určuje příjemce, datum a místo vydání a popisuje erb. Podrobně jsou jednotlivé miniatury popsány za barevnou obrazovou přílohou včetně údajů prosopografických a umělecko-historických. Českého heraldika mohou zaujmout čtyři listiny vydané císařem Rudolfem II. v Praze, z nichž privilegium pro Jana Lienpachera z r. 1607 nese miniaturu signovanou I K a dataci 1608. Ze zbývajících 1173 registrovaných listin byly erby černobíle překresleny, přičemž kreslíř se snažil dodržet v zásadě podobu předlohy a barvy vyznačil obvyklým šrafováním. Text k této části sestává jen z udání jména příjemce a vydavatele, místa a data vydání a archivní signatury (řada fotoreprodukcí zde překreslených miniatur byla již publikována ve výše zmíněných pracích Radocsayových nebo např. ve výpravném katalogu Matthias Corvinus und die Renaissance in Ungarn, Schallaburg 1982). Závěr práce tvoří vedle jmenného rejstříku a zkratk nejčastěji citované literatury jen k barevným vyobrazením se vztahující rejstřík heraldických figur a zajímavý tabulkový přehled vyskytujících se tinktur. Pro uživatele neznalého maďarského jazyka je však nevýhodou, že v publikaci se setká výhradně s autorčinou mateřštinou a marně hledá resumé v některé ze světových řečí.

— km —

Josef Hobzek: Kláštery v českých zemích z hlediska památkové hodnoty. Praha, SÚPPOP 1987, 146 s.

Jako třetí svazek řady odborných a metodických publikací vyšel velmi užitečný soupis, který obohacuje naši nepřilíh čtenou monasteriologickou literaturu. Au-

tor podává přehled bývalých klášterů a jim podobných ústavů založených v českých zemích do poloviny 19. století podle současných krajů a okresů. Každé heslo obsahuje vedle názvu ústavu též údaje o jeho místní lokalizaci, období existence, případně jméno zakladatele. Stručně jsou charakterizovány též dochované budovy, někdy je též uvedeno jméno stavitele či architekta. Následuje opět přehled klášterů a ústavů v ČSR, rozdělený tentokrát podle řádů a kongregací, jejichž výčtem je uveden. Hesla této části jsou pochopitelně už stručnější a omezují se jen na místo (včetně udání okresu), typ ústavu a mezní data jeho existence. V závěru je připojen soupis literatury, obsahující však pouze čtyři tituly. V tomto směru by uživatel očekával více, i když požadavek udání alespoň základní literatury u jednotlivých ústavů je zřejmě upřílišněný a přesahoval by možnosti vydavatele. S ohledem na to, že dosud stále nepřekonaná základní příručka novodobé české monasteriologie (Josef Svátek, *Organizace řeholních institucí v českých zemích a péče o jejich archivy, Zvláštní příloha k Sborníku archivních prací* 20, 1970) je již dávno rozebrána, je třeba také litovat malého nákladu (600 ks) anotované publikace a jejího určení jen pro vnitřní potřebu. Jistě by se stala vítanou pomůckou pro historiky i vlastivědné badatele.

— km —

Štátny okresný archív v Košiciach. Informatívny sprievodca. Košice (1985), 80 s.

Heraldický unikát — jinak se ani nedá označit obrazová příloha anotovaného informačního průvodce ŠOKA v Košicích. Textově velmi stručná publikace, obsahující pojednání o vzniku a současném stavu archivu, jeho organizační řád a soupis fondů, je „vylepšena“ přílohou sestávající z několika černobílých fotografií převážně novodobých dokumentů a především pak z barevných vyobrazení znaků 28 obcí okresu Košice — venkov. V podobě celostránkových ilustrací defilují při listování před námi, až na několik čestných výjimek, příklady naprostého heraldického nevkusy. Autoři ilustrací (zřejmě se značnou dávkou fantazie) překreslili a do slova vybarvili výjevy, převážně zemědělské, z pečetních polí obecních typářů a vkomponovali je do štítů. Několik vyobrazení je staršího data, několik celkem vkusně moderně pojatých, většina však připomíná infantilní malůvky a k heraldické kresbě má velmi daleko. Bohužel k této části obrazové přílohy není s výjimkou uveden lokalit žádný slovní komentář, takže se nedovídáme jména autorů či archivní uložení a původ. Každopádně zůstává pocit promarněné příležitosti a zbytečně vyplývaného křídového papíru. Otištění fotografií původních pečetí, z nichž řadu popisuje Josef Novák (*Slovenské mestské a obecné erby*, 2. vyd., Martin 1972), by bylo jistě mnohem přínosnější.

— km —

Horní města v Československu. CIVITATES MONTANARUM IN REPUBLICA BOHEMOSLOVENICA, Sv. 9, 10. Příbram 1986, 1987, nestr.

Po deseti letech se desátým svazkem uzavřel cyklus heraldických kreseb Jana Čáky, věnovaných znakům československých horních měst a městeček, s průvodním slovem Jiřího Schenka. O tomto záslužném edičním počínu komitétu sympózia „Hornická Příbram ve vědě a technice“ jsme již vícekrát ve Zpravodaji KGHO refe-

rovali [1981, č. 2—3; 1983, č. 2; 1984, č. 20; 1986, č. 25; 1986, č. 28], proto se nyní omezíme v podstatě jen na výčet lokalit obsažených v posledních dvou svazcích:

Sv. 9: Krajková, Kovářská, Sokolov, Michalovy Hory, Strakonice, Zlaté Hory, Jiřetín pod Jedlovou, Česká Bělá, Jeseník, Karviná, Hybe, Brzotín, Nové Město pod Smrkem [na obálce].

Sv. 10: Mutěňín, Planá, Jindřichovice, Místo, Most, Velhartice, Chrástava, Kutná Hora — Kaňk, Rýžoviště, Ostrava — Vítkovice, Štítník, Nižný Medzev, Hora Sv. Šebestiána [na obálce].

V obou svazcích nechybí jako obvykle mapka a cizojazyčné překlady textu. Nedopatřením schází v přehledu základní literatury Pelantovy Znaky a pečeti západočeských měst a městeček (Plzeň 1985), ačkoliv 9. svazek podchycuje 3 a desátý dokonce 4 znaky právě z tohoto kraje. K desátému svazku je navíc připojena kresba figur z pečeti [Havlíčkova] Brodu z r. 1269, zobrazující vedle lichtenburských ostrvů hornické nářadí. Český text uzavírá „Slovo na závěr“, v němž redakce hodnotí Čákovu dílo, vysvětluje jeho přístup k práci a zdůvodňuje, proč do cyklu nebyly pojaty ještě znaky některých dalších našich horních měst, zvláště ze Slovenska. Toto vysvětlení však nepůsobí příliš přesvědčivě a naznačuje určitou bezradnost autora [o Schenkově podílu se zde nehovoří] vyplývající z nedůsledného historického chápání heraldiky a sledování znaků v jejich vývoji. Je třeba se konečně oprostít teze o pro heraldiku „velmi nešťastném 19. století“ a označování produktů tehdejšího heraldického cítění „prohřešky a výtvarnými paskvily“. Poněvadž v žádném z deseti svazků nebyla uvedena kritéria, s jakými Čáka přistupoval k zpracování definitivních podob znaků, vyjímá se nyní

v závěru tvrzení, že „Čáka jen neobkresluje znaky z dosavadních heraldických publikací, nýbrž se od nich někdy v drobnostech a jindy i výrazněji odchyluje“, přinejmenším podivně a při absenci vědeckého poznámkového aparátu poněkud neseriózně. Na mimořádné výtvarné kvalitě celého heraldického cyklu to však pocho-pitelně nic neubírá.

— km —

Soupis vlajek, praporů a stuh z let 1848—1981, uložených v muzeích Severomoravského kraje. Zpracovali Marie Janáková a Dušan Janák. Ostrava 1988, 246 s.

O přípravě anotované publikace referovali její autoři již na III. setkání gensalogů a heraldiků v Ostravě, kde podrobně osvětlili základní kritéria zpracování soupisu a jeho vnitřní členění [Vexilologické sbírky z let 1848 až 1981 v muzeích Severomoravského kraje, Sborník příspěvků z III. setkání GH, Ostrava 1986, s. 62—66]. Stejně problematice věnovali také rozsáhlý příspěvek v ústředním muzeologickém časopise [K metodice zpracování vexilologických sbírek v muzeích, Muzejní a vlastivědná práce 25. 1987, s. 129—142]. Bylo by tedy zbytečné opakovat již zveřejněné skutečnosti a zájeme odkazujeme na výše citované články. Nyní chceme pouze konstatovat, že avizovaný soupis již vyšel, a to péčí Muzea revolučních bojů a osvobození v Ostravě v nákladu 500 výtisků. Bohužel výtisků neprodejných, což je určitou překážkou distribuce mezi řady soukromých uživatelů, jimž však určitě bude publikace přístupna v muzejních knihovnách nejen Severomoravského kraje.

— km —

Z činnosti klubu

X. meziklubová porada

V sobotu 23. dubna 1988 proběhla již jubilejní, desátá, meziklubová porada v Olomouci. Před samotným zahájením schůzky si její účastníci prohlédli ve Státní vědecké knihovně ukázky starých tisků a heraldické literatury z fondů knihovny, to vše s odborným výkladem, a poté se odebrali k vlastní poradě do salónku restaurace Jednota.

Vzhledem k poměrně pozdnímu zaslání pozvánek byla absence mimo olomoucké pořadatele poměrně značná. Úplně chyběli kolegové z pobočky Heraldika ČNS, nezúčastnili se slovenští přátelé a zástupci nově vzniklého klubu z Ústí n. O. Ani brněnský klub nebyl zastoupen tak, jak jsme zvyklí; pražský a ostravský klub vyslaly po dvou zástupcích. I když je orientačně pořadatel sdělen termín plánované schůzky, snad by nebylo na závalu zasílat pozvánky o něco dříve. V letošním případě nesmíme opomenout také značnou nemocnost, která byla další příčinou tak velké neúčasti.

Schůzka se řídila pracovním plánem a nejprve byly podány zprávy o činnosti jednotlivých klubů. Z příspěvku brněnské organizace zaujala pozornost pasáž o rodových kronikách a fondech vybadaných rodů, u pražských přátel pak počítačové zpracování knihovní agendy. Za hostitelský klub byla přednesena informace o činnosti ve všeobecné rovině, informace o činnosti našeho klubu byla vedena v duchu hodnotících zpráv.

Po krátké polední přestávce pokračovala porada vystoupením pražských přátel, kde zřejmě nejvíce zaujala zpráva o systému vydávání tiskovin a v neposlední řadě informace pro ty, kteří nejsou členy pražského klubu, o možnosti publikování seznamu různých zájemců o genealogii a heraldiku. Bližší informace přinesl již Informační list č. 1/1988.

Za ostravský klub přednesl zprávu o heraldickém fotoarchivu, tj. o jeho zaměření, rozsahu, evidenci a dalších náležitostech, kolega Kejla. Zároveň přidal informaci o možnosti vydávání mimořádných tisků formou sdružování finančních prostředků a získávání nových možností pro tisk publikací zaměřených svým obsahem převážně na heraldiku. Krátkou zprávu o připravovaném IV. setkání genealogů a heraldiků Ostrava 1989 přednesl předseda klubu, kdy se v této části svého vystoupení obrátil na přítomné se žádostí o předložení návrhů vedoucích ke zlepšení uvedené akce. Poté podal informaci o průběhu práce skupiny zabývající se tématem „Vicegenerační rodiny ve VŽSKG 1928–1988“, kdy přečetl zprávu vedoucího tohoto týmu, kol. Paláta, která odezněla 8. dubna tohoto roku na schůzi v DK ROH VÍTKOVICE, a podal k ní drobná vysvětlení.

Olomoučtí kolegové plánují využití výpočetní techniky pro zpracování různých dat, hlavně v oboru genealogie, a podali návrh na vytvoření skupiny, která by se blíže touto problematikou zabývala. Zmíněný návrh, jak se zdá, najde své uplatnění na širší platformě.

Brněnští přátelé hovořili obšírněji o svých tiskových záležitostech, znovu se vrátili ke kritériím pro hodnocení rodových kronik, stejně jako k tématu strojné výpočetní zpracování rodopisných dat, jak již bylo na předchozích poradách několikrát zdůrazněno, včetně po-

moci ostatních organizací při podchycování jmen z rodopisných badání jednotlivých členů.

Po skončení oficiální části schůzky se v rámci diskuse rozproudila debata o problematice jednotlivých klubů a proběhla zcela neformální výměna zkušeností. Po přečtení návrhu zápisu bylo konstatováno, že další meziklubová koordinační porada se uskuteční v měsíci říjnu tohoto roku a její datum bude včas upřesněno.

Co říci závěrem? Snad zopakovat to, co bylo řečeno již na podzimní schůzce ve Slavkově. Snažit se vymezit určitý čas z větší části na řešení problematiky další spolupráce, ev. vyhledávání styčných bodů pro možnou spolupráci. Zprávy o činnosti jednotlivých klubů zestručnit, aby všichni získali základní přehled o akcích za uplynulé období a vytvořit větší prostor pro diskusi. Jen tímto způsobem lze úspěšně navázat na práci v sekcích. Čas prověřil užitečnost těchto porad a lze si jen přát, aby podzimní pracovní setkání bylo co do výsledků úspěšnější než předcházející schůzky.

V. Markl

Za poznáním minulosti

Ve dnech 19. 2.–16. 3. 1988 proběhla na výstavišti Černá louka v Ostravě výstava s názvem „Historie hornické práce a techniky“. Poněvadž se jednalo o unikátní výstavu, která umožnila širší veřejnosti bližší seznámení s lidskou činností v podzemí, rozhodli se členové našeho klubu v rámci vlastivědné vycházky k návštěvě zmíněné výstavy.

V neděli 28. 2. 1988 sešlo se v 10.00 hodin před pavilónem „A“ 25 členů klubu a jejich rodinných příslušníků, aby si pod odborným vedením ing. Pravomila Vokříška, pracovníka Ostravského muzea, prohlédli vystavené exponáty. Celkové uspořádání expozice se samo o sobě vymykalo běžným představám o výstavě. V úvodní části jsou návštěvníci seznámeni s generelem vývoje OKR do roku 2000, pak následují ukázky soudobé techniky určené k hloubení, ražení, dobývání a dopravě, to vše doplněno nejen fotografiemi, ale funkčními modely, které předváděli žáci jednotlivých učilišť; dva z exponátů byly pro názornost zasazeny do rámce imitovaného důlního prostředí. Zaslouženou pozornost budila maketa budovaného hornického muzea na dole Eduard Urx a zároveň se nabízelo srovnání se současným stavem hornického muzejnictví jak v Československu, tak v Evropě (NSR, PLR). Zde si členové klubu mohli opět v praxi ověřit své znalosti z předcházejících exkurzí a přednášek o hornickém muzeu a porovnat je s nejnovější koncepcí této, v Ostravě tolik potřebné, instituce.

V prvním patře pak následoval průřez historií rudného hornictví, a to od rýžování až po dobývání hlubinné. Nebylo možno bez povšimnutí minout ani ukázky z mineralogických sbírek; další část expozice už byla věnována počátkům uhelného dolování na Ostravsku. Toto vše opět doplněno unikátními funkčními modely, z nichž mnohé viděla ostravská veřejnost naposledy před 63 lety. Zde patřil dík a uznání pracovníkům a žákům učilišť, kteří ve svém volném čase všechny modely rekonstruovali a zprovoznili. Pak už zbývalo k prohlídce expozice osvětlování, záchranářství a měřičství.

Exponáty nalézající se v přízemí výstavních prostor byly dodány jednotlivými koncernovými podniky a koncernovými účelovými organizacemi OKR, v prvním patře se na skladbě expozice podílelo několik institucí, například Národní technické muzeum v Praze, Slezské muzeum v Opavě, Okresní vlastivědné muzeum v Bruntále, Ostravské muzeum a Vysoká škola báňská v Ostravě.

Po skončení prohlídky, která trvala více než dvě hodiny, došlo ke krátké diskusi a ti, kterým nestačil odborný výklad, využili možnosti setrvat v kinosále při promítání filmů z hornického prostředí. Zdá se, že návštěva areálu Černá louka byla i navzdory „aprílovému“ počasí velmi zdařilá a v mnohém doplnila znalosti zúčastněných o našem regionu. Nakonec to potvrdil i závěr exkurse, kde bylo projevováno přání znovu si prohlédnout exponáty už v nově budovaném muzeu na lokalitě Eduard Urx, koncernového podniku Důl Vítězný únor v Ostravě-Petřkovicích.

Závěrem nezbyvá než poděkovat organizátorům výstavy, kteří mimo jiné umožnili zhlédnutí expozice všem zájemcům o důlní činnost na Ostravsku zdarma, za náhorní přiblížení historie hornické práce nejen exponáty, ale i odbornými semináři a popřát jim splnění všech záměrů, které otevřením hornického muzea sledují; zájemcům o historii Ostravy v OKR, aby si v co nejkratší době mohli své znalosti o revíru doplňovat ve stále expozici hornictví a jeho tradic.

— Ma —

Výlet KGHO na Oravu

21. května 1988 se uskutečnil náš jednodenní výlet, jehož cílem se stal Oravský hrad. Našemu záměru však vůbec nesvědčilo studené a deštivé počasí, které nás zaskočilo již při ranním probuzení a některé z přihlášených bezpochyby i odradilo od plánované účasti. Přesto se nás sešlo 37 na parkovišti před DK Vítkovic a krátká porada na místě byla ukončena jednoznačným rozhodnutím.

Vyjíždíme tedy trasou připraveného zájezdu s poněkud stísněnými pocity. Splní výlet za těchto podmínek očekávání našich členů, neodradí je od dalších výletů, jež bychom chtěli v budoucnosti pořádat? S rostoucí vzdáleností od Ostravy naše pochybnosti mizí. Ukazuje se, že podrobná příprava programu se mnohonásobně vyplatí. Jsme si totiž vědomi skutečnosti, že náš zájezd se musí fundovaností poskytnutých informací odlišovat od podobných zájezdů jiných organizací. Sázíme tedy na vlastivědné, genealogické i heraldické poučení přítomných o Budatíně, Strečně, Starhradu již na krátkých zastávkách cestou. Za monotónního šumění deště si v autobuse připomínáme nejstarší minulost těchto míst,

genealogická data Sunyoghů z Jesenice a Budatína, Pongráců od sv. Mikuláše, upozorňujeme na souvislosti těchto rodů s Moravou a naším krajem. Nevyhýbáme se samozřejmě ani zopakování zeměpisu a nejnovější historie, spojené s hrdinným bojem slovenského lidu v období SNP.

Za vytrvalého deště se konečně před námi otevírá majestátní panoráma Oravského hradu, skvostně opraveného a navozujícího stylovou atmosféru. Přestože očekáváme odborný výklad průvodce, nic neuškodilo povědět si již cestou o minulosti hradu. Hlavní pozornost byla zaměřena na genealogii rodu Thurzů z Bethlenfalvy, na Kubinyho sbírku pečeti, která v knižním vydání mnohým z nás otevřela cestu k důkladnějšímu poznání slovenské heraldiky díky zasvěcenému komentáři Josefa Nováka.

Prohlídka hradního areálu nás přesvědčila o příkladné péči státu o zachování této prvořadé památky příštím generacím. Mocně na nás zapůsobila prohlídka paláce Jiřího z Dubovce, slezského šlechtice, jehož rodový erb (vinařský lis? Korniců) byl pro nás dalším důkazem o bohatství vzájemných vztahů našich národů a států v minulosti. Požitkem pro heraldiky pak byla návštěva hradní kaple s náhrobky a pohřebními štíty Thurzů.

I zastávky v Dolním Kubíně jsme využili jinak, než pouze k občerstvení. Krátký pěší výšlap k pomníku Pavla Országha-Hviezdoslava a Janko Matúšky obohatil naše poznání Oravy. Určitým zklamáním však byla uzavřená pamětní síň tohoto básníka. Je snad výsledkem nízkého zájmu návštěvníků, nebo uzavření v době frekventovaných turistických víkendů vyplývá z potíží MěNV se zajištěním stálého průvodce? V každém případě je to škoda, že se z programu nejruznějších zájezdů stále více vytrácejí snahy poznávací, nahrazované v bohaté míře honbou za nákupy nedostatkového zboží.

Cestou na Oravu jsme se dohodli, že teprve na zpáteční cestě využijeme zbylého času k prohlídce drotárského muzea v Budatíně. Hradní bránu máme před sebou nejméně dvacet minut před 16. hodinou, ale naše radost je předčasná. Budatín působí dojmem zakletého zámku, nikde ani živáčka. Je to opět zkušenost pro příště — jestliže budeme chtít vidět veřejně přístupný objekt, bude nezbytné si předem zajistit písemnou žádostí možnost vstupu. Snad poslouží i tato zkušenost ke zjištění, jak se v praxi snižuje administrativa.

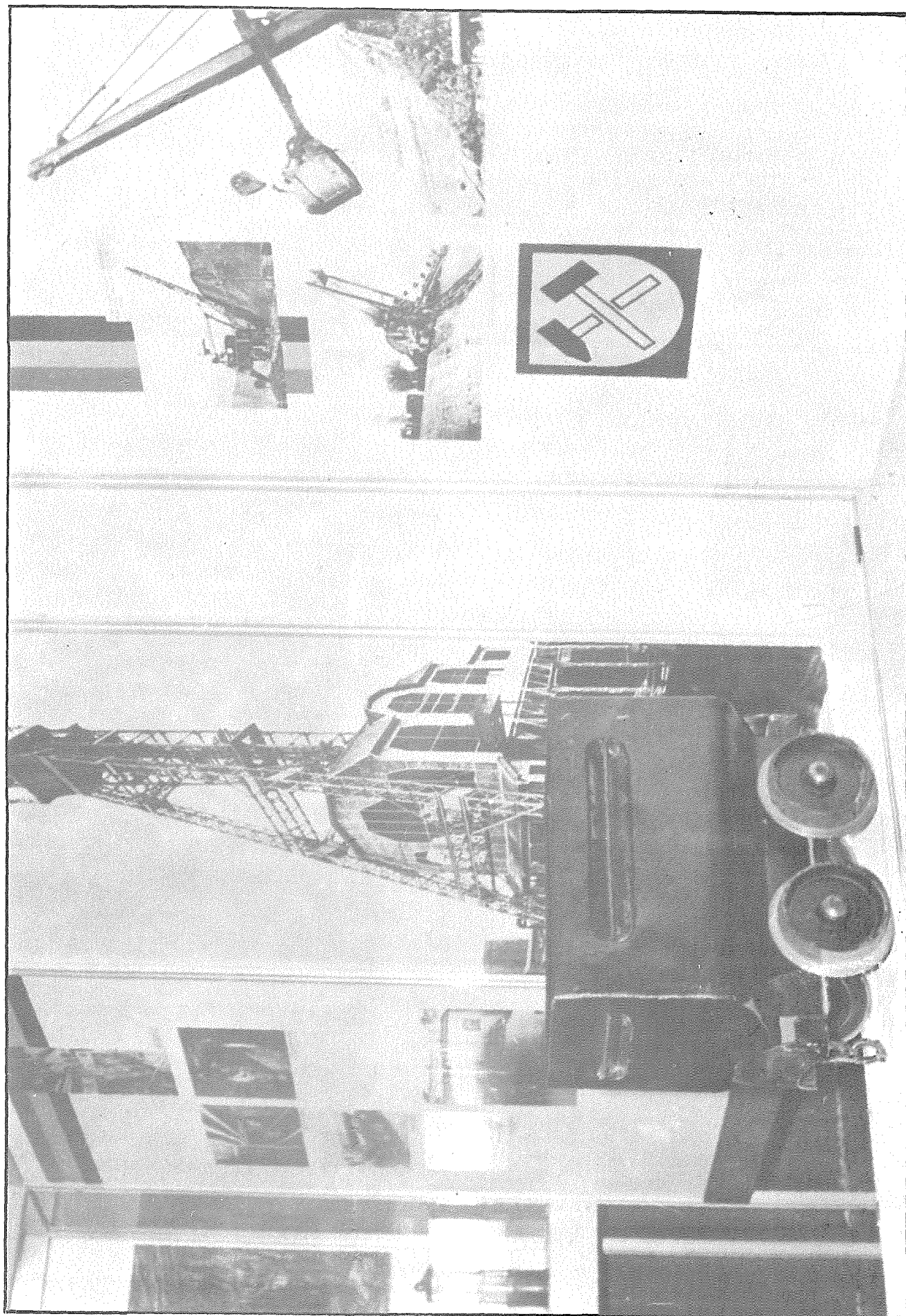
Návrat do Ostravy byl šťastný, hlavní cíl zájezdu jsme splnili, naši členové i jejich známí byli s obsahem spokojeni. Přes nepřízeň počasí jsme si dokázali, že i při stanovení vlastivědného a specifického programu lze počítat s naplněním autobusu a živou odezvou. Do 21. května t. r. jsme o tom ve výboru našeho klubu nebyli tak docela přesvědčeni, jak otevřeně přiznáváme.

Jiří Stibor

Jubilea členů KGHO ve 3. čtvrtletí 1988

50 let	Ing. Jan Štefan	21. 8.
55 let	PhDr. Jan Kozel	24. 9.
60 let	Bohumil Kříž	6. 7.
70 let	Josef Bada	30. 8.
75 let	Antonín Vavruša	14. 8.

Blahopřejeme!

Komentář a rejstřík ke knize naučení a výpovědi manského soudu olomouckého biskupství z let 1639 - 1709

Rejstříkovaná kniha je uložena ve fondu Lenní dvůr Kroměříž (SOA Opava, prac. Olomouc) pod pořadovým číslem 34. Papírový rukopis o rozměrech 30×20 cm je vázán do, ve dvou sloupcích popsaného, pergamentu a je opatřen po stranách koženými tkanicemi. Na přední desce a na hřbetě je nalepen starý papírový štítek s označením „N. 29“. Mezi sloupci textu na pergamentu přední desky je rukou 17. století vepsáno „kniha weypowiedij 1640“.

Kniha má původní foliování 1–216, po němž následuje ještě dodatečné moderní pročíslování nepopsaných folií 217–271. Nečíslovaná jsou první čtyři folia, z nichž text však obsahuje jen folium poslední, které označují 01a. Vlastní zápisy jsou vedeny na fol. 1–128.

Pro badatele a uživatele rejstříku je třeba také podotknout, že costarová kopie knihy je k dispozici v centrále SOA Opava, kde je uložena ve Sbírce fotokopí pod sign. II–141.

Celá kniha je uvozena zápisem, který charakterizuje její obsah a náplň:

„Letha Panie Tisyczyho/Šestisteho Tržidczateho dewateho založiena,/ gest Kniha tato, Nauczieni, a Weypowiedi, za Uro/zeného, a Stateczného Rytiržie, Pana Melichara/ Ledeniczkeho z Ledenicz, na Bilowiczých, a Kelnikach,/ Prawa G M Kralowske, Menšiho w Margkrabstwi,/Morawskem, teź G. W. O. A. K. M^{ti} Leopolda Wyhel/ma Arczy Kniziete Rakauskeho, Saudu Manského,/a Knizietstwi Biskupstwi Hlawního Kostela,/Olomaučkeho, Pisaržie.“

Převážnou část textu obsahují naučení, ponejvíce určená manskému hofrychtýři, který byl zodpovědný biskupovi za zaopatření vdov a sirotek po zesnulých majitelích lenních statků i za poručnické hospodaření na statcích. Teprve fol. 119a–128b obsahují výpovědi ve sporech. Časový rozsah knihy je značný; zahrnuje léta 1639–1709 v naučeních, léta 1639–1640 ve výpovědích.

Manský soud zasedal zpravidla dvakrát ročně v pravidelných termínech — poprvé vždy první pondělí po svátku Nanebevstoupení Páně (byl to pohyblivý termín, připadající na počátek května až počátek června), podruhé v pondělí po první neděli adventní (rovněž pohyblivý termín od 28. listopadu do 4. prosince včetně). Pravidelnost byla porušována mimořádnými událostmi, jako byly válečné události, úmrtí biskupovo a doba po něm následující až do potvrzení volby nového biskupa, úmrtí hofrychtýře, nízká účast manských soudců. Tak v letech 1642–1648 válečné události na Moravě zcela přerušily činnost soudu, v letech 1659 a 1660 se nekonal soud pro smrt hofrychtýře, soud v 2. termínu roku 1662 a prvním termínu 1663 se nekonal z důvodu úmrtí olomouckého biskupa, arciknížete Leopolda Viléma. V dalších 15 termínech je pouze poznamenáno, že manský soud „držán nebyl“, aniž bychom znali příčinu. Jen u adventního soudu 1652 se dozvídáme, že tomu tak bylo pro malý počet soudců. Tento důvod se zřejmě opakoval poměrně často a nebyl ani zaznamenáván; vždyť mnozí soudcové drželi biskupská manství

až v dalekých moravských enklávách ve Slezsku a úmrtnost členů soudcovského sboru byla rovněž častým jevem. Výraznější a bez vysvětlení zůstává mezera mezi roky 1695–1699. V tomto období se konalo zasedání manského soudu jen v druhém termínu roku 1696. V 19 případech se sice soud sešel, nedošlo však k žádnému naučení. Pětkrát po sobě se tato okolnost opakuje v letech 1672–74. Po roce 1702 už dokonce chybí úvodní zápis soudu a datum, kdy bylo naučení vydáno, poznáváme pouze z poznámky na konci zápisu.

Velmi často je uvedeno i místo, kde se soud k jednání sešel. Do roku 1641 to byl biskupský zámek v Kroměříži, v roce 1649 to však byl biskupský dům v Brně, potom pravidelně až do roku 1661 zámek v biskupském městě Vyškově. Teprve z roku 1667 máme zprávu o konání soudu v „residenci“ městě Kroměříži. Byl už tedy Thurzovský zámek po švédském plenění opraven a připraven novým požadavkům. Již v té době se však podnikaly přípravy na radikální přestavbu biskupské residence, neboť stará stavba nevyhovovala požadavkům dostatečné reprezentace. V roce 1674 v adventním termínu se konal soud poprvé v Kroměříži „na rathauzu městském, k tomu připravené saudnici“, což je nepřímým důkazem započetí výstavby nového biskupského sídla. Že by se soud ve sledovaném období vrátil na nově vystavěný zámek, o tom zápisy v knize mlčí a spokojují se určením „v městě Kroměříži“.

Za zmínku stojí též postupující změny v kvalitě obsahu naučení. Od velmi podrobných a genealogicky cenných zápisů z první poloviny knihy dochází postupně k maximálnímu zestručnění vlastního obsahu, takže titul hofrychtýřův a relátorův tvoří většinu textu. Krajním případem je obsah textu na fol. 85a: „Poněvadž žádný o tau pozůstalost Hnatkovskau se neohlašoval, bude pan hofrychtýř manský věděti, jak dále tau pozůstalost zaopatřiti“, přičemž upřesnění, o jakou pozůstalost se jedná, bylo teprve dodatečně nadepsáno. Podrobnější informace podávají poslední zápisy od roku 1700.

Jazyk všech zápisů je výhradně český, což je pěkným důkazem o neobyčejné síle tradice úřední češtiny i ve změněných podmínkách pobělohorského období. Úroveň úředního jazyka má však s přibývajícimi lety zřetelně sestupnou tendenci a poslední naučení jsou hustě proložena tehdy módními latinskými termíny římského práva.

Ze všech těchto naznačených hledisek je význam zachované památky neobyčejně cenný a zajímavý pro poznání doby; genealog, žádostivý zjištění příbuzenských a rodinných vztahů, pak bude překvapen jinak neznámými informacemi.

Při zpracování jmenného rejstříku jsem se přidržel stejných zásad jako předešle, navíc však připojuji k osobám rok či rozsah let, v nichž se vyskytují, a ve stručnosti naznačuji i některé zajímavosti, vztahující se k dané osobě.

A

- z Althanu Anna Alžběta Cecilie, hr., roz. Bruntálská z Vrbna, 1640 žádá soud o schválení své plnoletosti — 3a
- z Althanu (Altamu) Michal Ferdinand, hr., na Nelhubli (Nové Horce), 1658 nebožtík, vdova Barbora Kateřina hr. z Trautmannsdorfu — 53a
- z Althanu Michal Ferdinand, hr., nezletilý syn po Michalu Ferdinandovi, 1658 — 53b
- z Asteinu Görtz Antonín, bratr Zikmundův, m. Kateřina Ullerstorfová z Němčeho, 1653 — 44a
- z Asteinu Görtz Zikmund, 1649, dílný bratr Antoniaův, zařizoval jeho pohřeb 1653, 1655 již nebožtík, vdova Alina Šubířová z Chobyně — 23a, 44a, 49a, 49b
- z Asteinu Görtz Zikmund Mikuláš, na manství Kostelci, 1685 bisk. rada a manský soudce — 91a, 96a, 96b, 97a

B

- z Bartoděj Bartodějská Magdalena Pavlína, roz. Kobylková z Kobylího, její 1. m. zemř. Jan Ctibor Říkovský z Dobřčic 1656, žádá soud o propuštění z poručnictví sirotek a statku 1663 — 51a, 51b, 60a, 60b
- z Bittendorfu Moš Jan na Uhlířově, bisk. rada 1654, 1655, 1661 již nebožtík, vdova Helena Zuzana Košembarová (Košumberovna) ze Skorkova — 46b, 48b, 54a
- z Bohuňovic Sak Karel Ferdinand, 1650 nebožtík, vdova Johana Kateřina Rejtnynová z Vargelit, znovu vdaná Winklerová ze Střelice, žádá o vyplacení věna a nadvěna 1500 zl. mor. z manství — 33a
- z Bohuňovic Sak Leopold Antonín, sv. pán, na Veselí, Vranové Lhotě a Martinicích, hejtman olomouckého kraje v přerovské a bruntálské čtvrti, bisk. rada a hofrychtýř manský, 1702, 1706, 1707, 1709 — 107a, 110b, 111a
- z Bohuňovic Saková Lidmila, sestra Karla Ferdinanda, roku 1650 má dostat z jeho pozůstalosti 300 zl. mor. — 33a
- z Březího Trach Mikuláš, 1640 bisk. rada, 1650 nebožtík, zanechal těhotnou vdovu Annu Marii Kochticovou z Kochtic a sirotka, část pozůstalosti uložena na Hukvaldech, její inventář sepsán 7. 7. 1643, část ve Vyškově, kam přivezena z Krakova, její inventář sepsán 3. 12. 1649, něco z pozůstalosti po něm snad pobrali Švédové v Krnově a v Hrozové — 9b, 26a, 26b, 27b

C

- Conforto Vavřinec (Lorenc), nebožtík, 1649 se jeho zletilý syn nachází mimo zemi — 25a

D

- z Denne Žofie Kateřina, m. zemř. Jan Veikart Kolumban z Hochdamu, 1654 — 46b
- z Dobřčic Říkovská Johana Maxmiliána, roz. z Hüttenendorfu, 1663 — 58b
- z Dobřčic Říkovská Marie Kateřina, 1701 nezletilá dcera Jana Jindřicha — 102b
- z Dobřčic Říkovský Jan Ctibor na Říkovcích a Újezdě, syn zemř. Štastného, 1641 zletilý, 1654 nebožtík, jeho 1. m. zemř. Anna Kopřicová z Kopřic, po níž sirotci, 2. m. Mandalena Pavlína Kobylková z Kobylího, po níž také sirotci, 1654 nařízená poručnice statků a obojích sirotek, 1656 je již podruhé vdaná Bartodějská, povoluje se jí vykonávat poručnictví ještě po dobu 6 let, 1663 — 14a, 14b, 46a, 51a, 60a, 60b
- z Dobřčic Říkovský Jan Ferdinand, syn Jana Jindřicha, již za života otcova zletilý, jeho sourozenci Jan

Václav Josef, Karel Antonín, Jan Vilém a Marie Kateřina, 1701 — 102a

- z Dobřčic Říkovský Jan Jindřich na Říkovcích, syn Jana Ctibora, 1663 již zletilý, 1683 bisk. rada a manský soudce, 1701 nebožtík, děti po něm viz Jan Ferdinand — 60a, 60b, 90a, 107a
- z Dobřčic Říkovský Jan Václav Josef, 1701 syn Jana Jindřicha, již za života otcova zletilý, 1704 bisk. rada a manský soudce, též 1705 a 1706 — 102a, 108b, 109a, 111a, 111b
- z Dobřčic Říkovský Jan Vilém, syn Jana Ctibora a bratr Jana Jindřicha, 1663 již zletilý, kromě nich ještě 2 nezletilí synové, 1677 sv. pán, bisk. rada a manský soudce — 60a, 60b, 84a
- z Dobřčic Říkovský Jan Vilém, syn Jana Jindřicha, 1701 ještě nezletilý — 102b
- z Dobřčic Říkovský Karel Antonín, syn Jana Jindřicha, 1701 již za života otcova zletilý — 102a
- z Dobřčic Říkovský Rudolf Maxmilián, 1654 se hlásí o díl pozůstalosti po zemř. Janu Ctiborovi, 1663 písař manského soudu a hejtman na Kroměříži — 46b, 51b, 57b
- z Dobřčic Říkovský Štastný, nebožtík, otec Jana Ctibora, 1641 — 14a

E

- z Eichendorfu Ferdinand, sv. pán, na Sedlnici, syn Hartvíka Erdmanna 1683, 1700 nebožtík, pozůstalost inventována 13. 2. 1699, jeho zletilý syn Karel, druhý syn nezletilý — 90a, 99a
- z Eichendorfu Hartvík (Artvik) Erdmann, 1663 nově přijat do manského soudu, 1675, 1683 sv. pán, nebožtík — 57b, 83a, 83b, 90a
- z Eichendorfu Karel, sv. pán, zletilý syn Ferdinanda, nepožádal o udělení léna — 99a
- z Eisenberka Kaltschmied Jan, sv. pán, 1663 žádá o vydání pozůstalosti po zemř. otci, má ještě nezletilého bratra, 1683 nebožtík — 61b, 89b
- z Eisenberka Kaltschmied Jan Ignác, sv. pán, 1683 zletilý syn Janův, 1702, 1704, 1705 bisk. rada a manský soudce — 89b, 106b, 108b, 109a, 110b

F

- z Fanalu Hausperský Jiří, 1681, 1682 bisk. rada a manský soudce — 86a, 86b, 87a, 89a
- z Frýdberku Kotulínský Gottfried, 1640 nedílný bratr Jana Jiřího, — 7b, 8a, 8b
- z Frýdberku Kotulínský Jan, nebožtík, otec Gottfriedův a Jana Jiřího, 1640 — 8a
- z Frýdberku Kotulínský Jan, syn Jana Jiřího 1640 — 8a
- z Frýdberku Kotulínský Jan Jiří na Něm. Pavlovicích, 1640 nebožtík, bratr Gottfriedův — 7b
- z Furtenburku Jiří Kryštof na Želči, 1702 nebožtík, inventář pozůstalosti sepsán 12. 1. 1702 v Pěškově a 19. 1. 1702 v Želči — 104a, 104b

G

- z Gašina a Rozenberka Jan Jiří, hrabě, 1656 nebožtík, vdova Anna Marie hr. z Oppersdorfu, poručnice statku, 1663 nebožka — 52a, 59a
- z Gašina a Rozenberka Jiří Adam, hrabě, syn Jana Jiřího, 1664 žádá o vydání pozůstalosti, má ještě nezletilé bratry — 64b, 65a
- z Gelhornu Arnošt, hr., na Blansku, 1702 nebožtík, vdova Zuzana, sv. paní Orlíková z Laziska — 103a, 103b
- z Ghymeše Forgatsch Mikuláš, 1666 nebožtík, vdova Johana Barbora Petřvaldská z Petřvaldu, 1666 mocná

otcovská poručnice statku a sirotků, k radě jí přidán z řad manských soudců Zdeněk ze Zástřízl, roku 1670 znovu vdaná Ofredí — 69a, 76b

H

- z Harasova Harasovská Johana, vd. Mitrovská z Nemýšle, sestra Jiřího Jana 1649 — 22a
- z Harasova Harasovský Frydrych, otec Frydrycha, Maxmiliána a dalších sourozenců, 1681 nebožtík — 86a
- z Harasova Harasovský Frydrych, syn Frydrychův a bratr Maxmiliánův, 1681 zletilý, má ještě mladší nezletilé bratry — 86b
- z Harasova Harasovský Jiří, otec Jiřího Jana a Johan-ky, ještě za svého života provdal jednu svou dceru, 1649 se o něm již mluví jako o nebožtíkovi — 22a
- z Harasova Harasovský Jiří Jan na Kateřiněch a mlýně ve Staříči, bisk. rada, syn Jiřího a bratr Johanin, 1649 s mladším bratrem dílen není, o nejmladším bratru se neví již léta, zda je živ, 1651 nebožtík, inventář pozůstalosti sepsán v Kateřiněch 17. 7. 1651, vdova Lidmila Helena z Říčan — 22a, 24b, 40a, 41a
- z Harasova Harasovský Maxmilián, syn Frydrychův, bratr Frydrychův, 1681 zletilý — 86a
- Hemšička (který rod?) Kateřina Veronika, vdova po Adolfu Skydinském ze Skydyně, jeho druhá manželka, sirotci z obojího manželství 1674 — 82a
- z Hirnbaumu Sebald na Něm. Pavlovicích, 1671 nebožtík, nezanechal dědice — 78a
- z Hodic František Antonín, hr., 1691 bisk. rada a manský soudce, 1692, 1694, 1701, 1702, 1705 — 93b, 94a, 94b, 96b, 101a, 102b, 106b, 110a
- z Hodic Jiří, sv. pán, císař a bisk. rada a manský soudce 1640 — 4a, 7b, 8b, 11b, 13b, 125b
- z Hodic Julius Leopold, hr., bratr Ludvíkův, 1666 zletilý, 1671 bisk. rada a manský soudce, 1683 — 70b, 80b, 90a
- z Hodic Karel Josef, hr., 1700 bisk. rada a manský soudce, 1702 na Rudolticích (Rosvaldě) a Fulštejně, žádá o poručenství po zemř. Bernartu Lvu sv. p. z Rožmitálu a Blatné — 100b, 105a, 105b, 107b, 109b
- z Hodic Ludvík Maxmilián, hr., skutečný císař. komorník a bisk. rada, bratr Julia Leopolda, 1666 zletilý, oba žádají o vydání pozůstalosti Jindřichova a Rudoltic, 1667, 1671, 1677 — 70b, 72b, 76a, 79a, 83a, 83b, 84b, 85a
- z Hochdamu (Hochtamu) Columban Jan Veikart, 1654 nebožtík, vdova Žofie Kateřina z Denne — 46b
- z Holdorfu Valburga Helena Barbora, m. zemř. Václav Sedlnický z Choltic, 1670 — 75b
- z Hornberku Reiter Jan Frydrych, 1671 nebožtík, pozůstalost v manství i purkrechtu, vdova Anna hr. Vetterová z Lilie — 77a
- z Hornberku Reiter Mikuláš, nebožtík, předešlý držitel manství, připomenutý 1671 — 77a
- Hortzová Kateřina, roz. Pogarelová z Kočeborovic, dcera Jiříkova, 1640 — 7a
- z Hradčan a Klemšejna Pivcová Mandalena, vdova po zemř. Valentínu Pavlovském z Pavlovic, kdysi držitel manství Temple, jež je nyní zcela zpustlé, 1640 — 126a, 127b, 128a
- z Hüttendorfu Jan Karel na Deštné, bisk. rada, 1663 nebožtík, nezanechal mužského potomka, jeho dcera Johana Maxmiliána — 58b
- z Hüttendorfu Johana Maxmiliána, vd. Říkovská z Dobřic, dcera Jana Karla, má ještě nezletilou sestru, 1663 — 58b

CH

- z Chobřan Bravanský Jan, 1663 má u sebe sirotka, syna po zemř. Janu Lichnovském z Voštic, druhého chce přivést z Uher, oběma sirotkům chce dát možnost vzdělání i katolickou výchovu, má v nájmu manství Troubký a rozepře s jezuitou o držbu jednoho pustého gruntu — 59b
- z Chobyně Šubířová Alina, m. zemř. Zikmund Görtz z Asteinu, 1655 — 49a, 49b
- z Choltic Sedlnická Alžběta Kateřina, vd. Žampachová (Šampachová), 1640 matka sourozenců Bruntálských z Vrbna — 3a, 3b
- z Choltic Sedlnická Anna, 1650 si činí nároky na pozůstalost po zemř. Mikuláši Trachovi z Březí — 27b
- z Choltic Sedlnický Jan Václav, sv. pán, bisk. rada 1654 — 47a
- z Choltic Sedlnický Maxmilián Vilém, sv. pán, na Slavkově, 1677 nebožtík, nezanechal dědice — 84a
- z Choltic Sedlnický Václav Zikmund, sv. pán, bisk. rada 1655, 1670 nebožtík, vdova Valburga Helena Barbora z Holdorfu a sirotci — 49a, 75b

K

- z Kadeřina Rejzvic Adam Jindřich, 1651 jediný zletilý syn Václavův — 37a, 37b
- z Kadeřina Rejzvic Václav, 1649 nebožtík, 1651 — 24b, 37a
- Karel Josef, arcikníže rakouský, v roce 1663 nově zvolený biskup olomoucký — 57a
- z Keře a Drslavě Rotmberk Jindřich, bisk. rada, 1649, 1653 nebožtík, zanechal pouze dcery — 22b, 43a, 43b
- z Knurova Bujakovský František na Malhoticích, 1674 zletilý, 1692 bisk. rada a manský soudce — 81b, 93b, 94a
- z Kobylího Kobylka Jan Burian, 1641 nebožtík, vdova Kateřina Eufemie Martinkovská z Rozseče je spolu s Kryštofem st. Martinkovským z Rozseče mocnou otcovskou poručnicí statku a synů, synové Mikuláš Vilém, Jan Maxmilián a Kryštof Jiří — 11a, 11b
- z Kobylího Kobylka Jan Maxmilián, 1641 nezletilý prostřední syn Jana Buriana — 11a
- z Kobylího Kobylka Kryštof Jiří, 1641 nezletilý nejmladší syn Jana Buriana — 11a
- z Kobylího Kobylka Mikuláš Vilém na polovici Moštěnice, nejstarší zletilý syn Jana Buriana, 1641 žádá poručníky o vydání svého dílu pozůstalosti, 1653, 1655, 1656, 1663 jeden z nařízených soudních komisařů k vyšetření sporu o pustý grunt v Troubkách, 1666 již nebožtík, „...po sobě žádných erbů k tomu hodných nezanechal“ — 11a, 44b, 49a, 50a, 53a, 57b, 59a, 60a, 61b, 70a
- z Kobylího Kobylková Barbora Pavlína, 1654 její 1. m. zemř. Jan Ctibor Říkovský z Dobřic, má jí být z manství vydáno věno a nadvěno 10 000 zl. mor., 1656 podruhé vdaná Bartodějská z Bartoděj, 1663 žádá soud o propuštění z poručenství statku a sirotků Říkovských — 46a, 51a, 51b, 60a, 60b
- z Kočeborovic Pogarel Jiřík, 1640 nebožtík, otec Kateřiny — 7a
- z Kočeborovic Pogarelová Kateřina, vd. Hortzová, 1640 zletilá, dcera Jiříkova, vydat se jí má nálež a zápis datovaný v Hodoníně v sobotu den sv. Jiří léta 1616, vydaný zemř. Zdeňkem hr. Žampachem — 7a
- z Kočeborovic (Košenborovic) Pogarelová (Pogralovna) Alina, vd. Martinkovská z Rozseče, 1656 nejbližší teta po mateři sirotků zemř. Jana Lichnovského z Voštic na Troubkách, hlásí se o poručenství — 52b, 53a

- z Kochtic Kochtická Anna Marie, 1650 vdova po Mikuláši Trachovi z Březí — 27b
- z Kolovrat Libštejnský Jan Vilém, hr., vídeňský a vratislavský kanovník, scholastik olomoucké kapituly, bisk. rada a administrátor olomouckého biskupství 1663 — 57a
- z Korkyně a Cholovic Zňovský Michal Bohuslav, císař. a bisk. rada, místosudí markr. Moravského, manský hofrychtýř olomouckého biskupství, 1649, 1650, 1651, 1653, 1654, 1655 již nebožtík — 19a, 20a, 22b, 24b, 25a, 26a, 28a, 31a, 32b, 37a, 38a, 38b, 40a, 43a, 44a, 45a, 45b, 46a, 46b, 48a
- z Kotulína Kotulínská Františka Helena, 1685 vdova po Jindřichu Václavu Taroulovi, kdy jí předána správa statku Hor. a Dol. Pavlovic — 91b, 92a

L

- z Laziska Orlík Jan Kryštof, sv. pán, císař. rada a bisk. rada, 1640, 1641, 1671 se připomíná jako bývalý držitel manství, nyní Reiterů z Hornberku — 5a, 14b, 77a
- z Laziska Orlík Jan Kryštof, sv. pán, olom. kanovník 1663 — 57b
- z Laziska Orlík František Jiří, sv. pán, bisk. rada, 1649, 1650 — 19b, 21a, 25b, 28a, 32a, 33b
- z Laziska Orlík Karel Julius, sv. pán, olom. kanovník, 1702 poručník pozůstalosti a sirotků po Arnoštovi hr. z Gelhornu na Blansku spolu se Zuzanou Orlíkovou z Laziska — 103b
- z Laziska Orlík Mikuláš starší, sv. pán, bisk. rada, 1649, 1650, 1651, 1653, 1654, 1656, 1675 je uvedeno, že zemřel roku 1668 bez mužských dědiců a činil si nároky na díl manství Všechnovic a Provodovic, jež však neprokázal — 23b, 24b, 25a, 29a, 37b, 38a, 41a, 44b, 45b, 52b, 53a, 83b
- z Laziska Orlík Ondřej (Andryáš), sv. pán, děkan a kustod olom. kapituly, apoštolský protonotář, probošt kláštera Všech svatých na olomouckém předhradí, bisk. rada, 1640 řeší spor s poddanými svých vsí Zábřeha n. Odrou, Výškovice a Staré Bělé kvůli nepořádnému nadání, jež nebylo potvrzeno biskupem — 124a, 126a
- z Laziska Orlík Petr Leopold, sv. pán, bisk. rada a soudce manský 1692, 1700, 1702 — 95b, 98b, 99b, 108a
- z Laziska Orlík Stanislav Jeroným, sv. pán, bisk. rada, m. Regina Kateřina Mošovská z Moravičína, 1668 vdova, 1653, 1654, 1655, 1656, 1658, 1661, 1663, 1664, 1668 nebožtík — 43b, 46b, 48b, 49a, 50a, 51b, 53b, 54a, 57b, 58b, 59a, 61a, 62a, 64b, 65a, 65b, 66a, 66b, 73b
- z Laziska Orlíková Zuzana, sv. paní, vdova po Arnoštu hr. Gelhornovi, 1702 spolu s Karlem Juliem sv. p. Orlíkem poručnice pozůstalosti na Blansku — 103b
- z Ledenic Ledenický Melichar na Bílovicích a Kelníkách, písař menšího práva, markr. Mor., manský písař, 1649 též místokomorník desk zemských markr. Mor., 1639, 1646, 1650, 1651 — 01a, 19b, 21a, 25a, 25b, 28a, 29a, 32a, 33b, 37b, 38b, 41a
- Leopold Vilém, arcikníže rakouský, administrátor olom. biskupství, 1662 nebožtík — 54b, 55a
- z Lescurault, zletilí bratři, 1666 žádají o vydání otcovské pozůstalosti na manství Štáblovicích a Mikolajovicích — 71a
- z Lescurault Ferdinand Ludvík, 1688 nebožtík a jeho pozůstalost — 92b
- z Lescurault Siegfried, 1677 bisk. rada a manský soudce — 84b
- z Lichtenštejna Maxmilián, kníže, nebožtík, 1709 poručníkem jeho pozůstalosti Leopold Ant. sv. pán Sak z Bohuňovic — 112a
- z Lilie Vetter Albrecht Jindřich, hr., bisk. rada, 1667 — 73a
- z Lilie Vetter Ferdinand Arnošt, bisk. rada a manský soudce, 1671 zletilý syn Jana Baltazara, jeho bratři Frydrych Albrecht, Jan Baltazar a Otto — 77b, 78a, 79b
- z Lilie Vetter Ferdinand Fortunát, hr., bisk. rada a manský soudce, 1702 místodržící úřadu manského hofrychtýře, 1674, 1681, 1682, 1685, 1702 — 81b, 86a, 86b, 87a, 88b, 89a, 91a, 103a, 104a, 105b
- z Lilie Vetter Frydrych Albrecht, hr., 1663, 1671 nejstarší zletilý syn Jana Baltazara, olom. kanovník, již 1663 opatrovník pozůstalosti, dluží svým 3 bratrům nějakou částku — 60b, 79b, 80a
- z Lilie Vetter Jan Baltazar, hr., císař. a bisk. rada, soudce zemský markr. Mor., od 1661 manský hofrychtýř, 1663 již nebožtík, otec Frydrycha Albrechta, Ferdinanda Arnošta, Jana Baltazara a Otty — 54a, 58a
- z Lilie Vetter Jan Baltazar, hr., 1671 zletilý syn Jana Baltazara — 79b
- z Lilie Vetter Otto, hr., syn Jana Baltazara, 1671 u p. Jiřího Valeriána
- z Lilie Vetterová Anna, hr., vdova po Janu Frydrychu Reiterovi z Hornberku, 1671, své poddané neúměrně zatěžuje pěšími i koňskými robotami či poselstvím bez záplaty, má s nimi zacházet jako předešlí držitelé manství — 77a
- z Lukavce Lukavecký Bohuslav na Želči, 1664 nebožtík, vdova Alžběta Morkovská ze Zástřizli 1665, 1669 — 66a, 67a, 74b
- z Lukavce Lukavecký František Lev, bisk. rada a manský soudce 1677 — 84a

M

- z Mondorfu František Ondřej (Andreas), sv. pán, olom. kanovník, bisk. rada a manský soudce, 1696 — 97b
- z Moravan Pešat Jiří Stanislav, císař. a bisk. rada, manský hofrychtýř olom. bisk., král. komorní prokurátor, 1655, 1656, 1658 nebožtík — 48a, 48b, 49a, 49b, 51a, 52a, 52b, 53a
- z Moravičína (Moravčina) Mošovská Anna Marie, dcera Davida Šebestiána, 1651, naučení nedokončeno — 38b
- z Moravičína Mošovská Regina Kateřina, 1668 vdova po Stanislavu Jeronýmu Orlíkovi sv. pánu z Laziska — 73b
- z Moravičína Mošovský David Šebestián, otec Anny Marie, 1651 nebožtík — 38b

N

- z Němčího Ullerštorfer Kryštof Vilém (Vilím), bisk. rada a manský soudce, 1677, 1683, 1692, 1694, 1702 bývalý poručník sirotků a statku po zemř. Václavu Želeckém z Počenic, nebožtík — 85a, 89b, 94b, 95b, 96b, 106a
- z Němčího Ullerštorfer Vilém (Vilím) Otto na Domaželicích a Skaličce, hejtman olomouckého kraje, bisk. rada, 1653, 1656, 1658, 1661, 1663, 1664, 1665, 1666, 1667 poručník sirotků a statku po Kašparu Melicharu Baltazaru sv. p. Lvovi z Rožmitálu a Blatné, 1668, 1670, 1671, 1674 — 43b, 51b, 52b, 53b, 54a, 57b, 58b, 59a, 60a, 61a, 62a, 64b, 65a, 66a, 66b, 68a, 69b, 70a, 70b, 71a, 72b, 74a, 76a, 76b, 79a, 80a, 81a, 82a, 82b

- z Němčího Ullerštorferová Kateřina, poprvé vdaná Lvo-
vů z Rožmitálu a Blatné, podruhé vdaná hr. z Vald-
štejna, 1640 nebožka, matka Kašpara Melichara Bal-
tazara Lva z Rožmitálu a Blatné — 4b
- z Němčího Ullerštorferová Kateřina, 1653 vdova po An-
tonínu Görtzovi z Asteinu — 44a

O

- z Ofredi Johana Barbora, ovd. Forgatschová, roz. Petř-
valdská z Petřvaldu 1670, znovu ustanovena poruční-
cí sirotek po zemř. Mikuláši Forgatschovi, přestože
„stav svůj vdovský proměnila“, dalším poručníkem
ustanoven Jan Zikmund Petřvaldský z Petřvaldu —
76b
- z Oppersdorfu Anna Marie, hr., 1656 vdova po Janu Ji-
řím hr. z Gašína a Rozenberka, 1663 nebožka —
52a, 59a
- z Oppersdorfu Heřman, hr., 1692 nebožtík, jeho pozů-
stalost a sirotek — 94b

P

- z Pavlovic Pavlovský Valentin, nebožtík, kdysi na man-
ství Templi, 1640 po něm vdova Mandakena Pivcová
z Hradčan a Klemštejna a syn — 126a, 127b, 128a
- z Penčic (psán i z Pěňčina!, 126a) Otík Jan, jeden z vě-
řitelů zemř. Valentina Pavlovského 1640 — 126a,
127b, 128a
- z Pěrkova Syrakovská Johana Kateřina, m. Zdeněk Mar-
tinkovský z Rozseče, 1650 oba nebožtíci — 31b
- z Petřvaldu Petřvaldská Johana Barbora, 1666 vdova po
Mikuláši Forgatschovi a spolu se Zdeňkem ze Zást-
řizl mocná otcovská poručnice sirotek a statku,
1670 již znovu vd. Ofredi a k ruce jí přidán Jan
Zikmund Petřvaldský — 69a, 76b
- z Petřvaldu Petřvaldský Jan (Hanuš) Zikmund, 1670 po-
ručník sirotek Forgatschovských, 1685 cíś. rada,
zemský soudce markr. Mor., bisk. rada a manský
hofrychtýř — 76b, 91a, 91b
- z Plavu Dobšic Jan Václav, 1654 zletilý syn Jindřicha
st., nezachoval se „proti památce na saudu advent-
ním léta 1651, vynešené“, zasluhoval by přísné po-
trestání, omlouvá jej jeho mládí, a proto mu bude
pozůstalost po otci vydána s podmínkou, že se
zaručí dvěma rukojmími z řad manských soudců
chovat se napříště šlechetně a pobožněji, tak aby
poddaní ze statku neutíkali a manství tím nezpust-
lo — 45a, 45b
- z Plavu Dobšic Jindřich starší na Strážovicích, m. Mar-
kéta Morkovský ze Zástřizl, 1649 již oba nebožtíci,
jejich pozůstalost komisaři Kryštofem nejstarším
Martinkovským z Rozseče a Zikmundem Görtzem
inventována a „...do království Uherského v roz-
dílné místa, v ty nebezpečné časy zaopatřena jest,
a až posavad za nimi pozůstává“, jmenování se ma-
jí postarat o její návrat do země a vyúčtování —
22b, 23a, 23b
- z Počenic Želecký Václav na Všechovicích, 1663 nově
přijat do manského soudu, 1701 nebožtík a vdova
po něm Rozina Helena Pfankuchová z Vítku, 1704
také již nebožka, 1705 má poručník p. Lichnovský
z Voštic vyplatit ze Všechovic mladému pánu 100
zl. a slečně 50 zl., další nezletilé sestry — 57b,
101a, 106a, 108b, 109a
- z Potnštejna Žampach Karel Zdeněk, sv. pán, 1639 vede
spor o poručenství a pozůstalost Alžběty Kateřiny
Žampachové, roz. Sedlnické z Choltic — 120a
(z Potnštejna) Žampach (Šampach) Zdeněk, hr., nebož-

tík, činil zápis 23. 4. 1616 v Hodoníně, jenž má při-
padnout dědictvím Kateřině Hortzové, roz. Pogare-
lové — 7a

- z Potnštejna Žampachová Alžběta Kateřina, sv. paní,
roz. Sedlnická z Choltic, 1639 její poručenství pro-
hlášeno za nepořádné, protože nepostupovala podle
mocného listu, daného jí kard. Ditrichštejnem a
„...pořádku práva manského pochybila“, 1640 pře-
dána její pozůstalost Anně Alžbětě Cecílii hr. z
Althannu, roz. Bruntálské v Vrbna, „na osobě své
nedostatečného“ — 3a, 3b, 4a, 120a, 120b
- z Prusinovic Podstatský František Dominik, sv. pán,
král. rada, skut. komorník, zemský soudce markr.
Mor. a hofrychtýř manský, 1688, 1691, 1692, 1694,
1696 poručník sirotek po Frant. Šebestiánovi Pod-
statském, 1700, 1701 — 92b, 83a, 93b, 94b, 95a, 96a,
97a, 98a, 100a, 100b, 101a, 102a
- z Prusinovic Podstatský Jiří Valerián, sv. pán, cíś. rada
a skut. komorník, bisk. rada, zemský soudce markr.
Mor. a od 1663 manský hofrychtýř, 1649 nejstarší
a ještě za živobytí otce zletilý syn, 1663, 1664, 1665,
1666, 1667, 1668, 1669, 1670, 1671, 1674, 1675, 1677,
1682, 1683, 1685 nebožtík — 20b, 22b, 57a, 57b, 58a,
58b, 59a, 59b, 60a, 60b, 61a, 61b, 64a, 64b, 65b,
66a, 67a, 69a, 69b, 70a, 70b, 71a, 72a, 73a, 73b, 74b,
75b, 76a, 77a, 77b, 79a, 79b, 80a, 81a, 81b, 82a,
83a, 83b, 84a, 84b, 85b, 86a, 86b, 87b, 88b, 89b,
90a, 91b
- z Prusinovic Podstatský Karel Kryštof, 1649 nebožtík,
otec Jiřího Valeriána — 20a
- z Prusinovic Podstatský Karel Šebestián, sv. pán, na
Staré Vsi, 1691 nebožtík a dědici mužského pohlaví,
1694 jeho vdova Marie Alžběta sv. paní Lvová z Rož-
mitálu a Blatné má být Frant. Dominikem Podstat-
ským jakožto poručníkem sirotek ze statku Staré
Vsi vyplacena — 93a, 93b, 94a, 97a, 97b
- z Prusinovic Podstatský Ladislav, sv. pán, cíś. rada a
místopisatel markr. Mor., 1669 poručník sirotek Lu-
kaveckých a jejich dědičného statku, Jiří Valerián
Podstatský jako manský hofrychtýř by mu podle
uvážení mohl dát k opatrování i manský statek
Želč — 74b, 75a

R

- z Rottalu Jan, hr., na manství Kurovicích, Třebeticích
a 14 domech v městě Holešově, 1675 nebožtík, bez
muž. potomků — 83a
- z Rottalu Jan, sv. pán, dědičný stříbrkomorník v kn.
Štýrském, cíś. rada, nejv. sudí markr. Mor., pře-
dešlý manský hofrychtýř, 1639 poručník sirotek po
Alžbětě Kateřině Žampachové, 1640 — 3a, 3b, 4a,
120a
- z Rottalu Jan Josef, hr., 1700 jeho nezletilý bratr Leo-
pold, spolu s jeho poručníkem Frant. Dominikem
Podstatským postupuje dobrou vůlí danou ve Vídni
15. 11. 1700 manství Kurovice a Strážovice u Tře-
bíče svému staršímu bratru Janu Zikmundovi — 100a,
100b
- z Rottalu Jan Kryštof, hr., 1700 nebožtík, jeho manská
pozůstalost inventována 27. 10. 1699, pozůstalí sy-
nové se neohlásili o udělení léna ani o poručenství
sirotka, svého nezletilého bratra, proto vrchním po-
ručníkem jmenován Frant. Dominik Podstatský ja-
kožto hofrychtýř — jednoznačně z toho plyne, že
oni synové byli Jan Zikmund, Jan Josef a Leopold
— 98a

- z Rottalu Jan Zikmund, hr., starší bratr Jana Josefa a Leopolda, 1700 mu postoupeny Kurovice a Strážovice — 100b
- z Rottalu Leopold, hr., nezletilý bratr Jana Josefa a Jana Zikmunda, jeho poručníkem 1700 Frant. Dominik Podstatský — 100a
- z Rozseče Martinkovská Alina, roz. Pogarelová z Kočeborovic, 1656, nejbližší teta po mateři sirotek Lichnovských, žádá soud o poručenství sirotek a statku Troubek na dobu 5 let, za to slibuje týmž sirotkům odkázat všechn svůj majetek; 3 sirotci se jí svěřují s připomínkou, aby je vedla ke katolické víře — 52b, 53a
- z Rozseče Martinkovská Alina Kateřina, jediná zletilá dcera Zdeňkova, 1650 žádá o vydání dědictví ve Vyškově a v Dědicích na manství i na purkrechtě — 31b, 32a, 38a
- z Rozseče Martinkovská Kateřina Eufemie, vdaná Kobylková z Kobylího, 1641 vdova po Janu Burianovi a spolu s Kryštofem st. Martinkovským poručnice sirotek — 11a, 11b
- z Rozseče Martinkovská Sidonie, vdova po Jindřichu Václavu Přepyském z Rychmburka, 1641 požaduje z pozůstalosti vydání 2500 zl. mor. věna a 3 zápisů, svědčících na oba manžely, neboť chce prokázat, že peníze náležejí jí samé — 12b, 13a
- z Rozseče Martinkovský Kryštof nejstarší, cí. a bisk. rada 1649 — 23a
- z Rozseče Martinkovský Kryštof starší, cí. a bisk. rada, nařízený komisař k inventování Blanska, (zda totožný s předešlým?) 1640, 1641 — 4b, 11a, 11b
- z Rozseče Martinkovský Zdeněk, zemřel již před rokem 1634, 1650 je již nebožkou i jeho vdova, Johana Kateřina Syrakovská z Přrkova, jediná zletilá dcera Alina Kateřina — 31a, 31b, 38a
- z Rožmitálu a Blatné Lev Bernart, sv. pán, na Hrozové a Pelhřimovech, 1702 poručník statku Želče po Jiřím Kryštofu z Furtenburku a téhož roku sám nebožtíkem, vdova Uršula Helena 1705 poručnictví statku a sirotek spolu s Karlem hr. z Hodic s podmínkou, že odvede 1200 zl. rýn., nejstarší syn, „mladý pán“, již studující, má dostat 95 zl. rýn. — 103b, 104b, 107a, 107b, 109b
- z Rožmitálu a Blatné Lev Kašpar Melichar Baltazar, sv. pán, na Blansku a dvoře v Čechovicích u Kroměříže, syn Kateřiny Ullerstorferové, 1640 dospělý, 1663 přijat do manského soudu, 1667 nebožtík, jeho vdova Marie Alžběta Františka sv. paní z Žerotína, 1671 — 4b, 5a, 57b, 72a, 79a
- z Rožmitálu a Blatné Lev Zdeněk, sv. pán, na Blansku, 1681 nebožtík, jediná pozůstalá dcera — 86b
- z Rožmitálu a Blatné Lev Zdeněk František, sv. pán, nebožtík, bývalý manský hofrychtýř, 1650 — 31b
- z Rožmitálu a Blatné Lvová Kateřina, sv. paní, roz. Ullerstorferová z Němčího a znovu vd. hr. z Valdštejna, matka Kašpara Melichara Baltazara, 1640 — 4b
- z Rožmitálu a Blatné Lvová Marie Alžběta, sv. paní, 1694 vdova po Karlu Šebestiánu sv. p. Podstatském — 97a
- z Rychmburka Přepyská Anna Kateřina, 1641 nezl. dcera Jindřicha Václava, po matce dostane 500 zl. m. — 13b
- z Rychmburka Přepyská Johana Polexina, 1641 nezl. dcera Jindřicha Václava, po matce dostane 500 zl. m. — 13b
- z Rychmburka Přepyský Jindřich Václav, 1641 nebožtík, dluhy převyšují pozůstalost, vdova Sidonie Mar-

tinkovská z Rozseče má jako první věřitelka dostat 2 500 zl. mor. věna, právo ke 3 zápisům na peníze musí prokázat — 12a, 12b, 13a

z Rychmburka Přepyský Rudolf Jindřich, 1641 nezl. syn Jindřicha Václava, po matce dostane 1 000 zl. m. — 13b

z Říčan (Ryčan!) Lidmila Helena, 1651 vdova po Jiřím Janu Harasovském z Harasova, poněvadž je statek Kateřinice malý a zatížený mnoha pohledávkami, může ho vdova užívat až do nového provdání bez skládání účtů, nesmí však od něj nic zcizovat — 40a, 40b

S

ze Salmu a Neuburku nad Innem Julius, hr., na manství Lobodícih, 1655 nebožtík, vdova Salomena sv. paní z Windischgrätzu, poručnice statku a maličkého sirotka — 48b, 49a

ze Semoradu Semoradský Karel, 1705 hejtman panství kroměřížského a chropýňského, bisk. rada a manský soudce, komisař sirotčího statku Hrozové a Pelhřimov — 109a, 111b

ze Schertzu Karel Ferdinand, syn Kašparův, bisk. rada a manský soudce, 1685, 1696, 1700, 1701, 1702 — 91a, 97b, 98b, 100b, 101a, 102b, 104a, 105a, 105b, 107a, 108a, 110a

ze Schertzu Kašpar, bisk. rada a manský soudce, otec Karla Ferdinanda, 1671, 1685 nebožtík — 77b, 91a

ze Schertzu Rozalie Maxmiliána, vdova (čí?) 1677 se může ujmout poručnictví — 84b

ze Schneidau Jindřich Burkart, sv. pán, na Deštné a Županovicích, 1674 zletilý — 81b, 82a

ze Skorkova Košembarová Helena Zuzana, vdova po Janu Mošovi z Bittendorfu, 1661 se jí povoluje poručenství nad sirotky a statkem Uhlířovem — 54a

ze Skydyně Skydynský Adolf na Bílovicích, bisk. rada a manský soudce, 1653, 1654, 1655, 1669, 1671, 1674 nebožtík, 1682 vdova a jeho 2. manželka Kateřina Veronika Hemšička, poručnice sirotek z dvojího manželství — 43b, 45b, 49b, 75a, 78a, 82a, 87b

ze Skydyně Skydynský Jan František, syn Adolfov, 1682 mu byla vydána pozůstalost, ze které by měl vydržovat své nezletilé sourozence — 87b, 88a

ze Střelice Winkler Alexandr na Praksčicích, 1694 nebožtík, vdova a sirotci — 95a, 95b

ze Střelice Winkler Jan Tomáš, 1663 nechce již déle být poručníkem sirotek po Karlu Sakovi z Bohuňovic a jejich manství Biskupic — 61a

ze Střelice Winklerová Johana Kateřina, roz. Rejtníková z Vargelít, vdova po Karlu Ferdinandu Sakovi z Bohuňovic, 1650, (a manželka Jana Tomáše Winklera, jak vyplývá ze souvislosti) — 32b, 33a

ze Sudic Jakartovský Jan starší, komorník práva menšího markr. Mor. v olomouckém kraji, bisk. rada, 1640, 1641 — 4a, 5a, 7b, 8b, 11b, 13b, 14b, 125b

Š

ze Šerenu Malého Šerény Gabriel, hr., cí. rada a komorník, zem. hejtman markr. Mor., 1664 nebožtík, jeho manská pozůstalost ještě není sepsána — 64a

ze Šerenu Malého Šerény František, hr., syn Gabrielův, 1664 žádá o vydání pozůstalosti po pořízení inventáře, má ještě nezletilého bratra — 65b

ze Šerenu Malého Šerény Jan Karel, hr., 1691 nebožtík a sirotci — 93b, 94a

ze Šterneku Jindřich Honorius, 1707 zletilý syn Jiřího

- a poručník mladších bratří Jiřího a Karla — 111a, 111b
 ze Šterneku Jiří, 1707 nebožtík, otec Jindřicha Honoria a dalších sourozenců — 111b
 ze Švábenic Švábenský Vilém, 1640 — 126a, 127b, 128a

T

- z Tamfaldy Tamfald (Tanfald) Jan Karel na Novém Stíkovci, 1674 zletilý, ujímá se pozůstalosti — 81a
 z Taroullu Taroul Jan František Ludvík, 1650 nejstarší zletilý syn Ludvíkův — 29a
 z Taroullu Taroul Jindřich Václav na Horních a Dolních Pavlovicích, 1682 nebožtík, žádní dědicové, 1685 vdova po něm Františka Helena Kotulínská z Kotulína spravuje toto manství — 88b, 91b
 z Taroullu Taroul Ludvík, císař. a bisk. rada, zemský hejtman kn. Krnovského, manský hofrychtýř, 1640, 1641, 1649 nebožtík, 1650 má hofrychtýř spravovat pozůstalost sirotkům obojího pohlaví podle inventáře sepsaného v Opavě 10. 1. 1650 a v Hor. Povelicích 17. 1. 1650 — 4a, 4b, 5a, 7a, 7b, 12a, 14a, 19a, 23a, 28a, 28b, 29a, 128a
 z Trautmannsdorfu (Trautumsdorffu) Barbora Kateřina, hr., vdova po Michalu Ferdinandu hr. z Althanu, 1658 — 53a, 53b

V

- z Valdštejna Kateřina, hr., roz. Ullerstorferová z Němčího, ovd. Lvová z Rožmitálu a Blatné, 1640 — 4b
 z Vargelít Rejtnynová Johana Kateřina, vdova po Karlu Fard. Sakovi na Biskupicích, znovu vdaná Winklerová ze Střelic, 1650 — 32b, 33a
 de Vertemate Matyáš na Biskupicích a Újezdě, 1667 nebožtík, nezanechal muž. dědice — 73a
 z Věžník Věžník Adam Ladislav, sv. pán, 1681 nebožtík, otec zletilých synů — 85b
 z Věžník Věžník Jan Adolf, sv. pán, nezl. syn Adama Ladislava 1681 — 85b
 z Věžník Věžník Jiří Markvart, sv. pán, nejstarší zletilý syn Adama Ladislava, 1681, žádá i jménem ml. bratra Jana Adolfa o vydání jeho dílu pozůstalosti — 85b, 86a
 z Věžník Věžník Kryštof Adolf, sv. pán, zletilý syn Adama Ladislava, žádá spolu s Jiřím Markvartem o vydání pozůstalosti, 1681 — 85b
 z Vínku Pfankuchová Rozina Helena, 1702 vdova po Václavu Želeckém z Počenic na Všebovicích, hlásí se o poručenství po smrti poručníka Kryštofa Ullerstorfera z Němčího, její spoluporučník Bernart Lichnovský z Voštic, 1704 nebožka — 106a, 108a
 z Voštic Lichnovský Bernart Melichar, 1671 zletilý syn Jana, má nezl. bratra, 1702 spoluporučník sirotků a statku po Václavu Želeckém, 1705 — 80a, 80b, 104b, 106a, 108b
 z Voštic Lichnovský Jan na Troubkách, 1656 nebožtík, 2 sirotci, jejichž nejbližší teta po matce, Alina Martinkovská, roz. Pogarelová ustanovena poručni-

cí, 1663 se hovoří o jednom ze sirotků, jenž měl být údajně v Uhrách cvičen v katolické víře, Jan Bravanský z Chobřan ho chce přivést na Moravu a o oba se náležitě starat — 52b, 53a, 59b

- z Vrbna Bruntálská Anna Alžběta Cecilie, vdaná hr. z Althanu, dcera Alžběty Kateřiny roz. Sedlnické, žádá 1640 o schválení plnoletosti a pozůstalost po matce — 3a, 3b, 4a
 z Vrbna Bruntálský Jan, bratr Anny Alžběty Cecilie, „na osobě své nedostatečný“, 1640 — 3a, 3b
 z Wegfurtu Hnátek, 1677 blíže neurčená pozůstalost — 85a
 z Wegfurtu Hnátek Karel Václav, 1702 nebožtík, jeho vdova a sirotci — 105b

Z

- Záblatský Matouš Isidor, zemský advokát a adjunkt komorního prokurátorství markr. Mor., 1665 zmocněn k jednání vdovou Lukaveckou — 67a, 67b
 ze Zástřizl Morkovská Alžběta, vdova po Bohuslavu Lukaveckém, 1665 má nároky po bratru Rudolfovi na podíl Želče, od nichž upouští ve prospěch sirotků, 1669 nebožka — 67a, 67b, 74b
 ze Zástřizl Morkovská Markéta, m. Jindřich st. Dobšic z Plavu, 1649 již oba nebožtíci, jejich pozůstalost v Uhrách má být komisaři Kryštofem nejst. Martinkovským a Zikmundem Görtzem přivezena na Moravu — 23a
 ze Zástřizl Morkovský Rudolf, nebožtík, dříve na Želči, bratr Alžbětin, 1665 — 67b
 ze Zástřizl Zástřizl Zdeněk, bisk. rada a manský soudce, 1654, 1663, 1666, 1667, 1671, 1674 — 47a, 57b, 60b, 69b, 73a, 80a, 81b
 Ž
 ze Žerotína Baltazar, sv. pán, 1649, císař. a bisk. rada — 19a
 ze Žerotína Bernart Ferdinand, sv. pán, bisk. rada a manský soudce, 1663 nově přijat do manského soudu, jeden z komisařů k vyšetření sporu o pustý grunt v Troubkách, 1664, 1665, 1666, 1668, 1669, 1671, 1674, 1682 — 57b, 59a, 60a, 60b, 61a, 68a, 69b, 70a, 70b, 71a, 74a, 75a, 76b, 80a, 81a, 82a, 82b, 88a, 89b
 ze Žerotína Karel Jindřich (Hendrych), sv. pán, na Ivanovicích a Meziříčí, 1655 zletilý syn Baltazarův, jeho nezletilí bratři, 1667 přidán jako spoluporučník Marii Alžbětě Františce ovd. sv. paní Lvové, roz. ze Žerotína na Blansku, 1671 — 49b, 50a, 72b, 79a
 ze Žerotína Marie Alžběta Františka, vdova po Kašparu Melicharu Baltazaru sv. pánu Lvovi z Rožmitálu a Blatné, 1667 poručnice sirotků a statku, na pomoc jí přidán Karel Jindřich sv. pán z Žerotína, 1671 nebožka, nejbližším „přítelem po mateři“ zletilých i nezletilých sirotků je Karel Jindřich sv. p. ze Žerotína, jejich poručník — 72a, 72b, 79a
 ze Žerotína Maxmilián, sv. pán, na manství Meziříčí, 1706 nebožtík — 110b